

mededelingen opbouwwerk

werkconferentie over toekomst opbouwwerk

sociale verzekeringen in het licht van Europa '92

derde panel jaarverslagen in Uden

public private partnerships in Amsterdam

Inhoud

	pag.
- Werkconferentie op 13 januari 1989 te Rotterdam	3
- Vandalisme-preventie in de praktijk	4
- Flexibele woningbouw	5
- Baanloosheid en gezondheidszorg	5
- Project Kommunikatie	6
- Praktijkgericht onderzoek en methodiekontwikkeling in nieuwe tijden	7
- Overzicht financiële regelingen voor jongeren	9
- Arbeidsongeschikten-perspectief '92	10
- "Waarderingsplatform" WAO-beweging uitgereikt	11
- De milieu-beweging als partner	11
- Derde panel jaarverslagen in Uden	13
- Woonwagenproject Amstelveen	14
- Bewonersorganisaties en P.P.P.'s; "samenwerken in Amsterdam"	17
- Public private partnerships; een checklist voor samenwerkingsprojecten	19
- "Thuiswerk-wijzer"	19
- Eindrapport panel jaarverslag in het opbouwwerk 1988	20
- Energie effectief: ondersteuning bij energiebesparing	22
- "Werk op het spoor"	23
- Manifestatie Steunpunt Wonen	24
- St. Buurteconomie brengt banenplan weer onder de aandacht	24
- Patiënten/consumenten platforms toenemend actief	25
- Onderzoek naar loonontwikkeling in een drietal beroepsgroepen 1982-1988; WAO-er komt er slecht vanaf	25
- Campagne tegen het verval van een na-oorlogse woonwijk; "Kenniet bestaat niet"	26
- Inhoudsopgave 1988	27

is een mededelingenblad van, voor en over de lokale opbouwwerkpraktijk. Samenstelling: Luc Boss, Charlotte Krop, Greet Hettinga, Wil van de Leur, Jolanda Tabak.

M.O. verschijnt ten minste 10 maal per jaar, zes gewone en vier themanummers. Een jaarabonnement kost vanaf 1 januari 1989 f 48,-. Losse nummers kosten f 6,-, themanummers f 7,50, excl. porto.

Redactie en administratie:
Pr. Mauritslaan 26, 2582 LS Den Haag,
tel. 070-521354.
ISSN: 0168-06SX.

MeMO

In deze laatste M.O. van 1988 onder andere aandacht voor de werkconferentie over de toekomst van het opbouwwerk. Welke strevende groepen gaat het opbouwwerk in de jaren '90 ondersteunen? En: hoe vertaal je de optiek van de probleemgetroffenen in een organiserende, probleemoplossende aanpak? Over welke vaardigheden en vermogens moet een opbouwwerker beschikken om, in een krachtenveld van instituties en belangen, de afhankelijke positie van de doelgroep om te zetten in een positie van invloeditoefening? Vrijdag, de 13e januari 1989 in Rotterdam. Verder o.a. aandacht voor de 3e paneltoetsing van jaarverslagen, en ditmaal ook projectverslagen; een verslag van de bijeenkomst in Uden, het juryrapport en de "beide-voeten-op-de-grond" inleiding van Hanneke Engelsman over het woonwagenwerk in Amstelveen.

Wat 1989 betreft: M.O. gaat dóór. We hebben in de afgelopen zes jaar veel van de betrokkenen bij opbouwwerk - bewoners (organisaties), bestuurders, onderzoekers, politici, ambtenaren en vooral natuurlijk de opbouwwerkers zelf, alsmede werkers in verwante sectoren - kunnen informeren over actuele ontwikkelingen in beleid en praktijk van het opbouwwerk. Doel van M.O. was en is door een uitwisseling van praktijken en denkbeelden, alsmede het informeren en beïnvloeden van relevante derden, de lokale praktijk van het opbouwwerk te verstevigen. Juist in een tijd dat van overheidswege minder of minder vanzelfsprekend middelen daartoe beschikbaar worden gesteld, lijkt het van belang die doelstelling recht overeind te houden.

In plaats van M.O. stop te zetten, het lot van veel bladen in deze sector, werken we met hernieuwd elan door aan de 7e jaargang.

Dat vraagt, naast het bewandelen van tot nu toe ongebruikte wegen als sponsoring en het opnemen van (personeels)advertenties, ook om een extra bijdrage van de lezer.

Om precies te zijn: een tientje extra. Voor die f 48,-, ontvangt u volgend jaar ten minste tien nummers van Mededelingen Opbouwwerk (in een nieuw jasje), waarvan 4 à 5 themanummers. U kunt de acceptgiro in de loop van januari verwachten. Wij verwachten ze allemaal ingevuld terug.

Werkconferentie op 13 januari 1989 te Rotterdam

In het vorige nummer van M.O. werd reeds aangekondigd dat op 13 januari a.s. een conferentie gehouden zal worden naar aanleiding van het toekomst-onderzoek van de WONN (TORSO-onderzoek). Hieronder nadere informatie.

Organisatie

Deze eendaagse conferentie wordt georganiseerd door vier instanties. De Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland, het Landelijk Platform Opbouwwerk, het Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw en het Rotterdams Instituut voor Bewonersondersteuning.

Centraal staat het verspreiden van informatie over vernieuwende aanpakken. Deels op bekende terreinen. Maar evenzeer op gebieden die traditioneel niet tot het werkterrein van opbouwwerkinstellingen behoren.

Opzet

De organisatoren hebben gekozen voor een intensieve en gestructureerde informatieoverdracht. Daarin staat de wisselwerking tussen praktijk, vakdeskundigen en maatschappijvertegenwoordigers centraal. Er zal een vijftal projecten gepresenteerd worden. Deze liggen op de terreinen: werklozen, minderheden, naoorlogse probleemwijken en ouderenzorg. Gedetailleerde informatie over de projecten wordt gegeven in een van te voren toe te zenden studiemap. Ter conferentie zal de projectuitvoerder de belangrijkste methodische punten kort samenvatten. Daarna wordt met een panel van maatschappijvertegenwoordigers, deskundig op het gebied van lokale initiatieven, en de deelnemers over de aanpak gediscussieerd aan de hand van een toetsingskader.

Daaraan gekoppeld worden enkele inleidingen gehouden over de methodische vereisten aan het opbouwwerk in de jaren negentig, de maatschappelijke positionering van het opbouwwerk-beroep en het opbouwwerk als aanvulling op het openbaar bestuur.

Als vakdeskundigen treden op: W. van de Leur (LPO) en A. van Veenen (RIO). Als maatschappijvertegenwoordigers hebben reeds toegezegd: prof. Idenburg (hoogleraar bestuurskunde, R.U.U.), dr. P. Fortuyn (socioloog en organisatiedeskundige), dr. C. de Wit (vakgroep stadsstudies R.U.U.), M. van de Berg (ABVA/KABO), drs. J. van Eeden (wethouder gemeente Den Helder) en drs. J.R. Elffers (senior advisor, bureau Andersson/Elffers/Felix te Utrecht).

Een aantal essentiële kenmerken van opbouwwerk ligt verankerd in het wezen van de democratische samenleving. Met name daar waar het in opbouwwerk-processen gaat om maatschappelijke verwerkelijking van democratische rechten als deelname, participatie en zelfbeschikking. De beroepsmatige ondersteuning van het opbouwwerk richt zich met name op de systematische versterking van strevende groepen, die in vrijheid medeverantwoordelijkheid willen nemen voor de kwaliteit van de samenleving waarin zij leven, wonen en werken. De eerste vraag voor de jaren '90 in dit verband is: om welke groepen gaat het vooral?

Kenmerkend voor de opbouwwerk-aanpak is voorts de wijze waarop maatschappelijke vraagstukken worden gedefinieerd en geanalyseerd. Centraal staat de optiek van de probleemgetroffenen, niet die van beleidsactoren, evenmin die van het individu dat persoonlijke oplossingen zoekt voor zijn ideosyncratische stress. Het "vertalen" van deze optiek in een organiserende, probleemoplossende aanpak vormt de essentie van de opbouwwerkexpertise. De projectpresentatie en het panelcommentaar is er op gericht generaliseerbare aanpakken te genereren.

Een ander kenmerk is dat de opbouwwerkbijdrage zich voltrekt in een krachtenveld van instituties en belangen waarin de doelgroep vanuit een afhankelijke positie opereert. Een analyse van deze afhankelijkheden én van de mogelijkheden om deze om te zetten in invloed-uitoefening vormt daarmee een belangrijk onderdeel van de vaardigheden vanuit de beroepskracht. Daarbij is zijn positie in het maatschappelijk middenveld van wezenlijk belang, en onlosmakelijk daarmee verbonden de perceptie van de buitenwacht t.a.v. zijn vaardigheden en vermogens. Inleiders zullen hier ter conferentie nader op ingaan, mede in het licht van de grote dynamiek in organisatieverbanden waar vanuit opbouwwerk thans opereert.

Kortom, op de conferentie wordt de traditie verrijkt in het licht van nieuwe uitdagingen.

Doelgroep

De conferentie is bedoeld voor iedereen die betrokken is bij de beleidsontwikkeling en -uitvoering van opbouwwerkinstellingen. Dus: uitvoerende opbouwwerkers, coördinatoren en ondersteuningsfunctionarissen. Tevens zijn de deelnemers aan het TORSO-onderzoek van harte welkom om nog een keer bij te dragen aan het debat.

Plaats, datum, inschrijving

De conferentie vindt plaats op vrijdag 13 januari 1989 te Rotterdam. Plek: Concert- en Conferentiecentrum De Doelen, ingang

Kruisstraat 2, recht tegenover het Centraal Station. Aanvang 10.00 uur. De conferentie duurt tot ca. 16.30 uur.

De kosten van de conferentie bedragen f 75,-, incl. studiemap, lunch en een borrel na afloop. Bij deelname van meer dan één persoon uit één instelling kost de 2e, 3e etc. inschrijving telkens f 50,-.

Inschrijving vindt plaats door overschrijving van het verschuldigde bedrag op gironummer 3731791 t.n.v. WONN te Drachten, o.v.v. "Conferentie Toekomst Opbouwwerk" en gelijktijdige verzending van een aanmeldingsbriefje of telefonische melding (WONN, De Jerden 9, 9202 VK Drachten, tel. 05120-18925).

Documentenruil

Voor de deelnemers aan de conferentie wordt voorts een documentenruil georganiseerd. Na aanmelding ontvangt men een formulier waarop informatieve stukken over eigen projecten vermeld kunnen worden. Een lijst van alle beschikbare informatie wordt aan de deelnemers gestuurd. Daarna kan men aangeven in welke documenten men geïnteresseerd is. Ter conferentie staat kopieerapparatuur klaar.

Programma

10.00 uur
Ontvangst met koffie.
10.15 uur
Welkomstwoord.
10.30 uur
Referentiekader voor de jaren negentig:
Anne van Veenen.
11.00 uur
Twee projectpresentaties.
12.30 uur
Lunch.
13.00 uur
De positionering van het opbouwwerk-
beroep: drs. J. Elffers.
13.30 uur
Twee projectpresentaties.
15.00 uur
Thee.
15.15 uur
Video-presentatie project "Maatwerk"
(Helmond).
16.00 uur
Conclusies: W. van de Leur + represen-
tant openbaar bestuur.
16.30 uur
Borrel.
De documentenruil wordt tussen de bedrij-
ven door geregeld.

Filosofie

De voorbereiders van de conferentie hebben een aantal bouwstenen verzameld om vanuit het heden een perspectief voor de jaren '90 te ontwikkelen. De inleiders bouwen hierop voort en de projecten worden becommentarieerd vanuit een hieruit ontwikkeld referentiekader. ■

Vandalisme-preventie in de praktijk

Bij uitgeverij Koninklijke Vermande is onlangs het boek "Vandalisme-preventie in de praktijk" verschenen. Deze uitgave doet onder meer verslag van onderzoek naar experimenten met maatregelen tegen vandalisme. Heel verrassend is dat een groot aantal lokale experimenten tot aanzienlijke vermindering of zelfs verdwijning van vandalisme hebben geleid.

In Nederland wordt jaarlijks 800 miljoen schade geleden door vandalisme. Uit ervaringen blijkt dat dit bedrag gemakkelijk teruggebracht zou kunnen worden met tenminste 160 miljoen gulden. Dat zou bijvoorbeeld bereikt kunnen worden als er een betere samenwerking was tussen de verschillende instanties die in de praktijk geconfronteerd worden met de gevolgen van vandalisme.

Het is zeker niet alleen de taak van de politie om zich met deze problematiek bezig te houden. Voor gemeente- en schoolbesturen ligt er minstens zo'n belangrijke taak. Daarbij is het essentieel dat de betrokken instanties een gezamenlijke aanpak volgen, want alleen dan blijkt bestuurlijke preventie van vandalisme succesvol te zijn.

Dit boek vormt een samenvatting van de ervaringen en resultaten die in de praktijk in verschillende gemeenten zijn opgedaan. Het laat aan de hand van praktische tips zien welke successen er geboekt zijn. Ook maatregelen die hun uitwerking gemist hebben komen aan bod. Dat maakt deze uitgave dan ook geschikt voor beleidsfunctionarissen bij gemeentelijke instellingen en bij het politie-apparaat; bij justitie, sociale instellingen en directies van scholen.

De auteurs zijn B. van Dijk, P. van Soemen (Bureau Criminaliteitspreventie in Amsterdam) en M. Walop (Bureau bestuurlijke preventie kleine criminaliteit in Haarlem). Het boek is voor f 39,50 te koop bij de boekhandel. ■

Flexibele woningbouw

De laatste jaren zijn er vele studies verschenen over de relatie tussen volkshuisvesting en vrouwenemancipatie. Minder aandacht is er voor ervaringen vanuit de praktijk. In "Wijzigingen voorbehouden", een uitgave van het Nederlands Centrum voor Democratische Burgerschapsvorming, komt de praktijk ruimschoots aan bod.

Het boek bevat drie delen. In deel A staan artikelen waarin een aantal ideeën over het hoe en waarom van flexibele woningbouw ter discussie staan. Iteke Weeda en Hugo Priemus bijten de spits af in een artikel dat in 1984 gemaakt is, maar nog steeds even actueel is. Zij praten over veranderingen in de samenleving en hoe dit zijn weerslag kan hebben in de woningbouw. Wilma Greter laat het verband zien tussen emancipatie en de woningplattegrond, tussen individualisering en de woningplattegrond. Een artikel van Hanke Dooper gaat in op de praktijk van de volkshuisvesting. Het betreft een weergave van een aantal gesignaleerde obstakels bij de realisering van flexibele woningen in de huidige volkshuisvestingspraktijk.

Deel B laat voorbeelden zien van projecten die gerealiseerd zijn. Twee onlangs opgeleverde projecten uit Amsterdam, die tonen hoe verschillend de ruimtelijke vertaling van flexibiliteit in de praktijk kan zijn. Vanuit Rotterdam komen de eerste evaluerende opmerkingen: twee woningbouwprojecten die al een aantal jaren geleden zijn opgeleverd worden bekeken op hun aspecten van flexibiliteit. Wat levert flexibiliteit op voor de mensen die erin wonen, de bewoners? Het zijn allemaal projecten die binnen de sociale woningbouw vallen en die laten zien dat flexibiliteit ook binnen de gangbare budgetten gerealiseerd kan worden.

In deel C staat een aantal interviews met vrouwen die in de praktijk bezig zijn met emancipatie. Zij oefenen invloed uit op het volkshuisvestingsbeleid binnen een gemeente of woningcorporatie: in een VrouwenAdviesCommissie, in een bouwteam of bestuur van een woningcorporatie.

Het boek kan besteld worden door overmaking van f 20,- (incl. porto) op postgiro 2032327 ten name van het NCDB, Singel 311 te Amsterdam onder vermelding van de titel. ■

Baanloosheid en gezondheidszorg

Baanloosheid betekent veelal een grote inbreuk op het bestaan van degenen die erdoor getroffen worden. Het inkomen gaat fors omlaag, hetgeen nog wordt versterkt door het lage en voortdurend lager wordende uitkeringsniveau. Dit leidt tot steeds meer armoede onder baanlozen en dat kan een behoorlijke aanslag op de gezondheid inhouden. Het ene – de ontstane verarming – heeft in veel gevallen het andere – het ontstaan van fysieke of psycho-sociale problemen – tot gevolg. De ziekmakende gevolgen van werkloosheid staan niet of nauwelijks in de belangstelling. De "Projectgroep Baanloosheid en Gezondheid" wil daar verandering in brengen.

Onderdeel daarvan is de uitgifte van een brochure "Baanloosheid, een punt van aandacht voor hulpverleners?", die niet alleen inzicht geeft in ideeën en activiteiten van de projectgroep, maar tevens een overzicht van de baanloosheidsproblematiek en de relatie met de gezondheid. Ook wordt beschreven hoe hulpverleners ermee omgaan en welke perspectieven de Projectgroep BG op dit gebied ziet.

De brochure is verkrijgbaar door overmaking van f 7,50 – inclusief verzendkosten – op postgiro 5634332 t.n.v. Samenwerkingsverband mensen zonder (betaald) werk te Utrecht o.v.v.: info-brochure Projectgroep BG. Bellen kan ook: 030-314122 of 020-980880. ■

Projekt Kommunikatie

In de Haagse stadsvernieuwingswijk Laakkwartier-Noord ging begin 1987 het samenwerkingsproject "Kommunikatie" van start, waaraan wordt deelgenomen door verschillende instanties op het gebied van welzijn en gezondheidszorg. Het project richt zich op het ontwikkelen van activiteiten voor 0 tot 4-jarigen en hun ouders, in aansluiting op het onderwijsvoorrangsbeleid. Doel is, in deze multiculturele wijk, de betrokkenheid van ouders bij de ontwikkeling en opvoeding van hun jonge kinderen te stimuleren en achterstanden te verkleinen. Verschillende instellingen in de wijk werken daartoe samen, o.a. de peuterspeelzaal, het consultatiebureau, de bibliotheek, het algemeen maatschappelijk werk, het onderwijsopbouwwerk en de speel-o-theek. Om zo veel mogelijk aan te sluiten bij de eigen ideeën en ervaringen van ouders, wordt gebruik gemaakt van werkvormen ontleend aan de kunstzinnige vorming.

Het eerste jaar heeft vooral in het teken gestaan van het ontwikkelen van de voorwaarden voor het project, waaronder het stimuleren van de samenwerking tussen de verschillende werksoorten in de wijk. Vanaf het begin van dit jaar begint het project haar vruchten af te werpen. De uitvoerend werkers brengen in praktijk wat zij met elkaar ontwikkeld hebben.

Om enkele activiteiten en ontwikkelingen, gericht op peuters/ouders te noemen:

- Met de peuterspeelzalen en het kinderdagverblijf wordt gewerkt aan het ontwikkelen van spel- en taalmogelijkheden bij peuters door middel van werkvormen, gericht op het stimuleren van communicatieve situaties. De relaties leidster-kind, ouder-kind en leidster-ouder zijn hierbij belangrijk.
- Het algemeen maatschappelijk werk geeft individuele spelvoorlichting aan ouders en kinderen. De activiteit is erop gericht om door middel van een aantal gerichte bezoeken aan huis, ouders en kinderen meer vertrouwd te maken met de spel- en speelmogelijkheden thuis en in de wijk (o.a. de speel-o-theek).
- De bibliotheek richt zich in samenwerking met alle deelnemende instellingen op taalstimulering, de functie van (prenten)boeken o.a. met betrekking tot de emotionele ontwikkeling en het creëren van communicatieve situaties in de peutergroep en thuis.
- In de maand juni zijn er twee bijeenkomsten gepland over taalontwikkeling en communicatie binnen verschillende culturen. Deze bijeenkomsten t.b.v. de uitvoerend werkers hebben het karakter van deskundigheidsbevordering en het

uitdiepen van praktijkvragen op dit gebied.

Aktiviteiten, gericht op ouders/buurtbewoners zijn o.a.:

- Op het consultatiebureau, waar veel groepsvoorlichtingsactiviteiten aan buitenlandse vrouwen plaatsvinden, veelal met behulp van een tolk, is meer aandacht gekomen voor de eigen ervaringen van vrouwen met de onderwerpen. Vrouwen zelf aan het woord laten, zelf dingen laten doen, waardoor zij hun eigen mogelijkheden beter leren kennen/benutten.
- Om ouders/buurtbewoners meer vertrouwd te maken met voorzieningen voor 0 - 4 jarigen en hun ouders is er een wijk-communicatiespel ontwikkeld. Al spelende krijgen ouders informatie over voorzieningen die zij belangrijk vinden.
- In de peuterspeelzalen, de speel-o-theek en het kinderdagverblijf worden nu zeer regelmatig themabijeenkomsten over spel en opvoeding voor ouders georganiseerd, waarbij in de werving en opzet van de bijeenkomsten extra aandacht besteed wordt aan de buitenlandse vrouwen. Hierbij wordt ook veel gebruik gemaakt van methodieken en visueel materiaal van de Stichting Spelen Opvoedingsvoorlichting.
- In de wijk Laakkwartier-Noord is binnen de verschillende bewonersorganisaties/groepen (o.a. een Turkse, een Marokkaanse en een Surinaamse groep) een discussie gestart over "opvoeding en de omgang met kinderen in de buurt". Hierbij zijn bewoners zelf aan het woord. Door middel van hun werkvormen vertellen of visualiseren zij over hun eigen ervaringen en de normen en waarden die zij hun kinderen bij willen brengen. Inmiddels zijn er plannen om soortgelijke bijeenkomsten ook te houden met ouders van peutergroepen.

Aanvankelijk maakte het ontwikkelingsproject in Laakkwartier-Noord deel uit van een breder opgezet project, waarin ook voorzien was in een landelijke component. Vanuit de Landelijke Ontwikkelingsstructuur Welzijnswerk Onderwijsvoorrang (LOWO), de initiatiefnemer van het project, zouden inventarisaties plaatsvinden naar elders bestaande projecten en praktijken op het terrein van 0-4 jarigen. Daarnaast zou een netwerk worden opgebouwd, waarin deskundigen uit verschillende werkvelden en universiteiten elkaar zouden kunnen vinden. De activiteiten in Laakkwartier-Noord zouden zo steeds gerelateerd kunnen worden aan landelijke ontwikkelingen. Met het beëindigen van de subsidie aan de LOWO is deze landelijke meerwaarde in het ontwikkelen van een

0-4 jarigen beleid weggevallen. Niettemin blijft het de doelstelling dat bij het project in Laakkwartier-Noord gebruik wordt gemaakt van de deskundigheid die binnen en buiten Den Haag aanwezig is. Ook zullen ontwikkelde methodieken en ervaringen overdraagbaar worden gemaakt d.m.v. een aantal produkten die tijdens en na afloop van het project zullen verschijnen.

Het gaat o.a. om de volgende geplande produktes:

- werkboek werkvormen met peuters
- werkboek werkvormen met ouders
- opvoedingsideeënboekje van en voor ouders/ buurtbewoners
- werkboek werkvormen gericht op taalstimulering.

Reeds verschenen zijn:

- werkboek "kreatieve werkvormen"
- verslagbundel ontstaan en resultaten eerste projectjaar
- informatiemap over voorlichting aan ouders op het consultatiebureau.

Nadere inlichtingen over het project en de tot nu toe verschenen produkten zijn te verkrijgen bij het bureau Welzijnscoördinatie OVB, Anke Boon, Torenstraat 172, 2513 BW 's Gravenhage, tel. 070-643818. ■

Praktijkgericht onderzoek en methodiekontwikkeling in nieuwe tijden

In Nederland bestaan vier landelijke werkplaatsen voor de ontwikkeling van de methodiek opbouwwerk. Een daarvan is de Weson in Deventer. Deze werkplaats legt zich toe op praktijkgericht onderzoek ten behoeve van belangenorganisaties, innovatie en methodiekontwikkeling bij veranderingsprocessen in de samenleving. In onderstaand artikel schetst Willem van de Wetering, directeur van de Weson, het toekomstbeeld van de Deventer werkplaats in het licht van recente beleidsombuigingen bij het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

In zijn spraakmakende Leidse gastcollege "Genoeg van de Staat?" gaf minister Brinkman onlangs enkele beschouwingen over de verantwoordelijkheden van burgers, instellingen en overheid op de terreinen van gezondheidszorg, maatschappelijke dienstverlening en vrijetijdsbesteding. Oftewel: over de spreiding van verantwoordelijkheid, invloed en inkomen in de jaren negentig. Wij zijn nieuwsgierig naar de implicaties van zijn beschouwingen voor de Weson, want de werkplaats mag WVC als haar grootste opdrachtgever (klant) beschouwen.

Brinkman hanteert in zijn rede o.a. de voor de Weson belangrijke kernbegrippen: herverdeling van verantwoordelijkheden en bevordering van de kwaliteit van het leven. Bij het eerste kernbegrip blijkt het (toch weer) vooral te gaan om het afstoten van verantwoordelijkheden. Maar ook het geven van vrijheden aan gesubsidieerde instellingen door het ingevoerde budgetstelsel valt onder de noemer van dit kernbegrip. Deze budgettering verzekert de Weson op basis van een jaarlijks goed te keuren werkprogramma van ruim 6000 "mensen" voor onderzoek en ontwikkeling. Dus dat zit wel goed, al zouden wij liever zien dat de minister het kernpunt van budgetfinanciering, nl. meerjarenafspraken, ook als uitgangspunt voor zijn systeem zou hanteren. Dat is helaas nog niet het geval.

De Weson komt niet helemaal uit met de financiële middelen voor die 6000 uren en heeft ook meer uren nodig. Daarom genereren we middelen bij onze klanten voor het gedeelte van het werk waarvoor het WVC-budget niet in eerste instantie is bedoeld. In elk ontwikkelingstraject sluiten werkzaamheden die niet als metho-

diekontwikkeling kunnen worden beschouwd. Voor dat werk laten wij de klant een redelijke vergoeding betalen. Met name het aan het ontwikkelingswerk ten grondslag liggende praktijkgerichte onderzoek bevat vaak "betaalbare" elementen. In 1988 verwierf de Weson 10 % van haar inkomsten op deze wijze en voor 1989 is de bijdrage van opdrachtgevers geraamd op ca. 20 %. De klanten zijn belangenorganisaties, zoals bijvoorbeeld het Wijkradenoverleg Doetinchem, het Zwols Woonschepoverleg, de Federatie van Veluwe Dorpshuizen; dienstenorganisaties en gemeenten zoals de Gelderse Stuurgroep Werkloosheid, plaatselijke welzijnsorganisaties en de gemeente Almelo en tenslotte mag sinds kort ook het bedrijfsleven als klant worden beschouwd.

Het tweede kernbegrip van Brinkman dat bij de Weson een centrale en vooral inhoudelijke plaats krijgt is dat van de kwaliteit van het leven. In de woorden van de minister: "Er is immers, hoe we het ook wenden of keren, ontegenzeggelijk iets gaande in onze samenleving dat je zou kunnen duiden als een zoeken en tasten naar herwaardering van de positie van welke levensbeschouwing dan ook, als richtsnoer van dagelijks handelen (...). Er is behoefte aan andere normen en waarden die dan als beoordelingskader kunnen dienen voor menselijk handelen en in bepaalde zin ook als zekerheid voor diegenen die zich wat onwennig voelen in een pluralistische samenleving (...)." Met andere woorden er doen zich veranderingsprocessen voor in de samenleving. Volgens de Weson is de steeds te vernieuwen methodiek opbouwwerk een uitstekend middel om die processen te stimuleren, te ondersteunen en te begeleiden. Dat het ministerie dat ook zo ziet, mag blijken uit het feit dat er in de nabije toekomst op de subsidies voor methodiekontwikkeling door de vier landelijke werkplaatsen niet noemenswaardig zal worden bezuinigd.

Bij methodiekontwikkeling moet kwaliteit hoog in het vaandel staan. Niet alleen de kwaliteit van de eigen produkten van de werkplaats in de vorm van onderzoeksrapporten, projectplannen, instrumenten, studiebijeenkomsten en cursussen moet goed zijn. Ook de kwaliteit van de methodiek opbouwwerk en de opbouwwerkers zelf moet voortdurend worden bewaakt. Opbouwwerk wordt door ons in de eerste plaats gezien als een vak, een beroep, waarvoor je bepaalde kennis nodig hebt, inzicht, een omschreven beroepshouding en een aantal basisvaardigheden. Het beroepsprofiel opbouwwerk(er) is voor de invulling van het beroep een prima uitgangspunt. Wel stelt men in dat profiel de werksoort opbouwwerk iets meer boven

het vak van opbouwwerker dan wij nodig achten, maar essentieel is dit verschil in gezichtspunt niet. Als de kwaliteiten van de opbouwwerker goed zijn, zullen de door hem of haar ondersteunde veranderingsprocessen de kwaliteit van het leven verhogen voor individuen en groepen die verkeren in situaties waar beperkingen en achterstand bestaan. Dat sluit aan bij de visie van WVC.

Hoe zien praktijkgericht onderzoek, innovatie en methodiekontwikkeling in nieuwe tijden er nu uit? Hoe draag je als werkplaats bij aan de opdracht tot verbetering van de kwaliteit van het bestaan? Deze vragen zijn het best te beantwoorden door concreet te laten zien wat de Weson in die nieuwe tijden doet. Welnu, hieronder geven wij een beknopt overzicht van de vijf ontwikkelingstrajecten die de Weson heeft uitgezet.

Belangenbehartiging ouderen

Het eerste ontwikkelingstraject dat wij onderscheiden is dat van de "Belangenbehartiging van ouderen op plaatselijk niveau". Samen met het Instituut voor Sociale Pedagogiek en Andragogiek van de Katholieke Universiteit Nijmegen verricht de Weson studie en onderzoek voor de verdere ontwikkeling van het model van "Dubbele Sturing". Dit is een besluitvormingsmodel en organisatieprincipe voor taakgerichte groepen waarbij het sturend optreden van de leiding wordt aangevuld met sturend optreden vanuit andere delen van de (belangen)organisatie. De publicaties over de theoretische voorstudie zijn onlangs afgerond. Binnenkort starten we met een negental casestudies. Daarna volgt de publicatie van een handleiding voor het model van dubbele sturing. De ontwikkeling van een cursus voor plaatselijke ouderenorganisaties zal eveneens ter hand worden genomen. Het project heeft een tijdsduur van drie jaren. Een apart onderdeel is de introductie in Nederland van een Amerikaanse methode voor analyse van samenwerkingsprocessen in taakgerichte groepen "SYMLOG". SYMLOG is een acroniem voor SYstematic Multiple Level Observation of Groups. Eind mei 1989 komt de uitvinder van deze methode, Harvey Bercher, op uitnodiging van de Weson naar Nederland voor een tweedaags seminar.

Leefbaarheidsonderzoek

Een tweede ontwikkelingstraject van de Weson is dat van leefbaarheidsonderzoek nieuwe stijl. Hiervoor staan diverse kleinere onderzoeken op de rol. Onder andere een demonstratieproject in De Krim (gemeente Hardenberg), waar geprobeerd zal worden met behulp van de Delphimethode - gehanteerd door groepen in plaats van, wat gebruikelijk is, door individuen - de plaatselijke bevolking te betrekken bij de

verhoging van de kwaliteit van het leefklimaat. Ook een uitgebreid onderzoek onder Veluwe dorpsuizen, dat begin '89 wordt afgerond, behoort tot dit traject. Annex aan dit traject is de aandacht voor verhoging van de onderzoekskwaliteit van opbouwwerkers, met daaraan gekoppeld de prioriteitsstelling door middel van strategische beleidsontwikkeling in het welzijnswerk.

Computer als hulpmiddel

Computer Ondersteund Welzijnswerk is het derde ontwikkelingstraject. Daarbij richten we ons op de uitbreiding van het instrumentarium van de opbouwwerker door gebruik te maken van computers. Uitgangspunt is dat iedereen nu wel weet dat je met computers teksten kunt verwerken en rekenen en dat je er gegevens in kunt opslaan. Maar dat deze technologie ook heel geschikt kan zijn als hulpmiddel en instrument bij de toepassing van werkmethoden, is nog nauwelijks bekend. Met name de informatiefunctie (o.a. sociale kaart) van buurt-, wijk- tref- en andere centra kan met computer (netwerken) aanzienlijk worden versterkt. De Weson deed onderzoek in Almelo en heeft voorstellen klaar voor Apeldoorn. Met steun van het bedrijfsleven (Publinet BV en Speurwerk CV) en het ministerie van Economische Zaken, in het kader van het Programma Bedrijfsgerichte Technologie Stimulering is onlangs het project Sociale Elektronische Dienstverlening gestart. In dit onderdeel van het ontwikkelingstraject Computer Ondersteund Welzijnswerk wordt onder andere een experimenteel model voor kwalitatief behoeftenonderzoek vervaardigd en getest. Met dit model kunnen welzijnswerkers behoeften, wensen en knelpunten met betrekking tot sociale informatie onderzoeken en inventariseren.

Of de twee hierna te noemen ontwikkelingstrajecten zullen worden vervolgd of uitgezet is sterk afhankelijk van de opdrachtgevers. De Weson heeft bij het ministerie van Sociale Zaken stimulerings-subsidie aangevraagd voor een project Lokale Netwerkbenadering voor Bedrijfsgerichte Positieve Actie. Dit project zou passen in het traject Vrouwen en Economische Initiatieven, dat bij de Weson in het verleden al een belangrijke pijler was. Ook van "Minima in Opkomst" is nog niet zeker of dat, na een verkennende literatuurstudie, zal worden vervolgd. De besprekingen met regionale organisaties lopen nog.

Kortom, de werkplaats onderzoekt en ontwikkelt instrumenten, methoden en technieken die hun theoretische voedingsbodem vinden in de sociale wetenschappen en in de praktijk aansluiten bij de verbetering van de kwaliteit van het leven van alle dag. Deze innovaties kunnen door derden

(opdrachtgevers en klanten) worden gebruikt bij het stimuleren en ondersteunen van veranderingsprocessen in de samenleving. Deze veranderingsprocessen dragen veelal kenmerken van emancipatorische opbouwprocessen waarbij groepen mensen zich organiseren om meer greep op hun gemeenschappelijke situatie te krijgen. Het gaat hierbij niet om willekeurige groepen mensen, maar om mensen die weten wat het betekent dat verantwoordelijkheid, invloed en inkomen nog lang niet echt gespreid zijn.

Willem van de Wetering, Weson, Pikeursbaan 2, 7411 GV, Deventer. Tel. 05700-14144/15766. ■

Overzicht financiële regelingen voor jongeren

In de brochure, Financiële regelingen voor jongeren (m/v), een gezamenlijke uitgave van het Serviceburo Zuid-Holland, de Vereniging Pook en de federatieve instelling Vrijbaan, worden 19 subsidie-regelingen beschreven, aangevuld met voorbeelden van 5 veelgevraagde fondsen en een aantal praktijkvoorbeelden. Zowel beroepskrachten als vrijwilligers die met (werkloze) jongeren werken, kunnen een goed beeld krijgen van de financiële mogelijkheden.

Voor meer informatie en bestellingen kan men terecht bij het Serviceburo Zuid-Holland, tel.: 010-4361766 en bij Vrijbaan, tel. 070-244595. ■

Arbeidsongeschikthenperspectief '92

Wat zijn de perspectieven voor arbeidsongeschikthen in het licht van Europa '92. Moeten de uitkeringen omlaag omdat Nederland anders het "sociale paradijs" van Europa wordt, met alle nadelige gevolgen voor de concurrentiepositie vandien (Weitenberg, Ned. Chr. Werkgeversverbond). Wordt Nederland het "mekka" waar in groten getale Fransen, Belgen, Duitsers en Grieken op afkomen om aanspraak te kunnen maken op individuele huursubsidie en werkloosheidsuitkeringen, zodat ons stelsel helemaal onbetaalbaar wordt (Bolkestein, VVD). Of worden in een verenigd Europa, zoals Jacques Delors (voorzitter Europese commissie) dat wil, de beste sociale systemen maatgevend en niet omgekeerd? Is Nederland trouwens wel zo'n sociaal paradijs als men ons wil doen geloven. Naast zaken waarin ons land voorloopt is er een waslijst van zaken waarin we achterblijven, zoals kinderbijslag, kinderopvang en ouderschapsverlof vergeleken met West-Duitsland, België, Denemarken en Frankrijk (Hofstede, CNV).

Nederland geen sociaal paradijs

Op de eind november gehouden conferentie "Arbeidsongeschikthenperspectief 1992", die werd georganiseerd door de samenwerkende WAO-platforms (LSV/WAO), kregen drie Euro-parlementariërs de gelegenheid om in een inleiding en discussie met de zaal hun opvattingen hierover weer te geven.

Mevr. H. d'Ancona, mevr. N. van Dijk en mevr. R. Oomen (aanstaand lid) waren het er unaniem over eens dat de invoering van een vrije markt niet als excuus mag worden gebruikt om de sociale zekerheid te verslechteren. In dat verband werd ook gewezen op het hardnekkige misverstand dat Nederland binnen Europa een sociaal paradijs vormt. De stelsels zijn in de lidstaten te verschillend om een algemene vergelijking te kunnen maken.

Mevrouw d'Ancona gaf enkele voorbeelden van sociale regelingen die elders veel beter zijn. "Als ik zwanger ben", zo stelde zij, "en ik wil een tijdje uit het werk, dan kan ik beter in Duitsland terecht. Frankrijk kent een betere regeling voor kinderopvang, en voor educatief verlof. België kent een betere werkloosheidsuitkering. Deze is weliswaar lager dan hier, maar loopt door tot het 65e jaar. Nederland was het laatste land in Europa dat de wet gelijke betaling van mannen en vrouwen invoerde. En zo kan ik nog wel even doorgaan."

10 % Nederlandse huishoudens onder sociaal minimum

Prof. Berghmans van de Katholieke Universiteit Brabant, die 's middags een inleiding hield, voegde daar nog een voorbeeld aan toe. "Op papier", zo stelde hij, "is het minimale uitkeringsnivo in Nederland niet slecht in vergelijking met de andere Europese landen. Uit een onderzoek, dat ik in 1985 deed, bleek echter dat 10 % van de Nederlandse huishoudens met hun inkomen onder het sociale minimum zaten". Zo kan ook om die reden een vergelijking op basis van papieren regels niet volstaan. De uitlatingen van prof. Berghmans worden onderstreept door de resultaten van een onderzoek dat het LSV/WAO heeft laten verrichten door twee onderzoeksinstituten: Regio-plan en NIMO. In dit onderzoek werden de loonontwikkelingen van een aantal sociale beroepen in de afgelopen vijf jaar vergeleken met de WAO-uitkeringen, waarbij werd uitgegaan van volledige arbeidsongeschiktheid met een volledig WAO-uitkering. De WAO-uitkeringen bleken ver te zijn achtergebleven (zie ook het artikel elders in deze M.O.).

Verbetering levensomstandigheden alle Europese burgers

Prof. Berghmans verwachtte overigens niet dat de invoering van Europa '92 tot directe gevolgen voor de sociale zekerheid zal leiden. Het vloeit in ieder geval niet direct uit deze operatie voort. "Wel kan Europa '92 door de nationale politiek worden misbruikt om de sociale zekerheid aan te pakken", zo waarschuwde hij. In dit verband stak hij de aanwezige arbeidsongeschikthen een hart onder de riem door te wijzen op de doelstelling van de EEG. Daarin wordt gesteld dat de levensomstandigheden van alle Europese burgers moeten worden verbeterd als resultaat van het instellen van een gemeenschappelijke vrije markt. Volgens prof. Berghmans kan dat dus niet worden omgekeerd: de instelling van de vrije markt mogelijk maken door verlaging van de sociale zekerheid.

De heer Driessen, inleider namens het FNV, voegde daar aan toe dat de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven op dit moment niet ongunstig is. Er is dus geen enkele aanleiding voor de regering om zo eenzijdig aandacht te schenken aan de collectieve lastendruk, zo stelde hij.

Alle sprekers deden een oproep aan de uitkeringsgerechtigden in de EEG, dat zijn er zo'n 200 miljoen, om zich te bundelen. "Jullie zullen je sterk moeten maken voor een sociaal Europa", zo luidde de oproep.

Effecten stelselherziening sociale zekerheid

Bareld Postma, woordvoerder namens de arbeidsongeschikthen, haakte hier in zijn

betoog aardig op in. "De WAO-platforms in Nederland zijn voortdurend in de weer om de positie van uitkeringsgerechtigden zeker te houden. We doen dat door onze eigen deskundigheid op het terrein van sociale zekerheid op te bouwen. We doen dat ook door voortdurend de politiek en de uitkeringsinstanties te confronteren met de effecten van het sociale beleid. Kortgeleden hebben we nog een rapport met registratiegegevens aangeboden aan de Tweede Kamer. De uitkeringsgerechtigden worden niet betrokken bij de evaluatie van de stelselherziening. Voor die evaluatie werd 12 miljoen uitgetrokken. Het zou een goede zaak zijn als de WAO-beweging voor haar inspanningen op dit terrein 1 % van dat budget ter beschikking zou krijgen!" "Wij zijn de ontvangers van de uitkeringen, wij ervaren aan den lijve de effecten", zo betoogde Postma.

Een verslag van de conferentie komt binnenkort beschikbaar. Te verkrijgen bij het LSV/WAO, p/a Pr. Mauritslaan 26, 2582 LS Den Haag, tel. 070-521354. ■

"Waarderings-platform" WAO-beweging

Op de conferentie "Arbeidsongeschikten-perspectief 1992" (zie elders in deze M.O.) is aan Joop Mantel een symbolische waarderingsprijs uitgereikt. De in het LSV/WAO samenwerkende regionale wao-platforms hebben besloten tot instelling van zo'n prijs om uitdrukking te geven aan welgemeende waardering voor een persoon of organisatie die zich met hart en ziel heeft ingezet voor de WAO-beweging.

Aan de kunstenaar Henny Glimmerveen is gevraagd een kunstzinnige verbeelding te ontwerpen. Uit haar ontwerpen werd gekozen voor de verbeelding van een 'platform', dat immers staat voor bundeling, samenwerking en kracht.

De regionale platforms hebben allen voordrachten kunnen doen aan de jury, bestaande uit het bestuur van de landelijke conferentie "Arbeidsongeschikten-perspectief 1992".

Unaniem werd besloten dat het "waarderings-platform '88" diende te worden toegewezen aan Joop Mantel.

Bij de uitreiking aan de heer Mantel stelde mevrouw Hil Post, voorzitter van het LSV/WAO, dat hij samen met andere wao-ers en wao-sters het initiatief heeft genomen om de arbeidsongeschikten te organiseren. "Door zijn ideeën en onder zijn leiding is het Landelijk WAO-beraad groot geworden, en kon het Landelijk Samenwerkingsverband van en vóór WAO-ers worden", aldus mevrouw Post. Ze stelde dat

Mantel voor menigeen een stimulans is geweest om toe te treden en actief te worden in de WAO-beweging, alsook animator van het vrouwenwerk en activiteiten als het WAOtribunaal. Ook wist Mantel WAO-ers van verschillende puimage op één lijn te brengen en ieder in zijn waarde te laten. Mevrouw Post: "Toen hij 65 werd en er een punt achter zette, liet hij een erfenis na om trots op te zijn." ■

De milieubeweging als partner

Met interesse heeft de milieu-organisatie Nederland Gifvrij kennis genomen van het artikel 'De milieubeweging: partner of rivaal van opbouwwerk' van de hand van Moniek Mol en Kees Zwakman in het afgelopen juni/juli-nummer van dit blad. Het antwoord van onze kant op de geschetste vraagstelling is: natuurlijk kan en moet de milieubeweging partner en geen rivaal zijn van het opbouwwerk en dus ook van bewonersgroepen! Voor onze organisatie staat het nut van samenwerking met het opbouwwerk niet ter discussie. Wij zijn ervan overtuigd dat belangen van bewoners en het milieu hand in hand behoren te gaan. Derhalve is het belangrijk dat het opbouwwerk en de milieubeweging de handen ineen slaan. Moniek Mol en Kees Zwakman maken in hun artikel duidelijk dat het niet altijd eenvoudig is om deze samenwerking te realiseren. Ons inziens is dit echter niet zozeer het gevolg van uiteenlopende belangen maar eerder van onbekendheid met elkaars werkwijze.

Nederland Gifvrij

Voordat ik dit nader zal toelichten wil ik eerst Nederland Gifvrij nader aan u voorstellen. Nederland Gifvrij is een landelijke milieu-organisatie die zich inzet voor een goede opruiming van bestaande gifbelten en die nieuwe lozingen en dumpingen van gifstoffen in de bodem wil voorkomen. In de eerste plaats richt Nederland Gifvrij zich op het geven van informatie en advies aan mensen, bewoners- en milieugroepen die met bodemverontreiniging te maken hebben. Dit kan variëren van antwoord op vragen als 'waar kan ik een bodem-onderzoek laten doen' en 'wat is de taak van de gemeente bij een geval van bodemverontreiniging' tot een technisch advies over een bepaalde aanpak van een giflokatie. Daarnaast wordt het overheidsbeleid op het gebied van bodemverontreiniging en bodemsanering kritisch gevolgd en in positieve zin beïnvloed. Opbouwwerkers en bewonersgroepen die met het probleem van bodemverontreiniging in de buurt te maken hebben én geïnformeerd willen

worden, zijn bij Nederland Gifvrij aan het goede adres, zowel voor advies in juridische zin, als voor informatie over gezondheidsrisico's of psychische en sociale aspecten, als voor wat betreft technisch advies over bodemonderzoek of saneringsvoorstellen. Nederland Gifvrij heeft een aantal publikaties uitgebracht waarin op begrijpelijke wijze aandacht wordt geschonken aan onderwerpen zoals: het laten uitvoeren van bodemonderzoek, het beoordelen van resultaten van bodemonderzoek, gezondheidsrisico's bij bodemverontreiniging en actiestrategieën voor bewoners- en milieugroepen. Wanneer wij zelf niet in staat zijn om u de gewenste informatie te geven dan kunnen wij u met nuttige adressen verder helpen.

Dezelfde belangen

De milieubeweging streeft naar een schoon milieu. Een maatschappij waarin het leefmilieu van mensen, dieren en planten niet nadelig wordt belast met schadelijke stoffen. Een schoon milieu is juist in het belang van bewoners. Soms is er een overduidelijk korte termijn-belang aanwezig omdat milieuverontreiniging directe hinder in de buurt veroorzaakt – wat bijvoorbeeld het geval is in een gifwijk – en altijd is er een lange termijn-belang voor bewoners opdat de buurt, de stad, het land en de wereld ook in de toekomst leefbaar blijft. Er zullen weinig bewoners(groepen) zijn die het belang van een schone leefomgeving niet zullen onderschrijven. Alleen er spelen méér zaken in een wijk dan enkel milieuproblemen zoals bijvoorbeeld verkeersoverlast, huisvestingsproblemen, emancipatiezaken, gezondheidszorg- en onderwijsaangelegenheden. De mate waarin bewoners zich voor het milieu zullen inzetten is afhankelijk van de ervaren hinder van milieuproblemen ten opzichte van andere bewonerszaken en is ook afhankelijk van de financiële middelen en de tijd die bewoners(groepen) tot hun beschikking hebben. Er is dus niet zozeer sprake van een belangentegenstelling tussen milieu- en bewonersbelangen, dan wel dat bewoners soms aan andere onderwerpen op dat moment meer prioriteit geven.

Knelpunt

Wat echter een knelpunt is, is dat milieuverontreiniging vaak pas op langere termijn tot direct ervaren hinder leidt, waardoor het niet alleen voor bewoners maar voor alle maatschappelijke geledingen soms heel verleidelijk is om het milieubelang niet mee te laten wegen in hun beslissingen. Het is de taak van de milieubeweging om indringend duidelijk te maken dat bepaalde beslissingen op de langere termijn een negatieve uitwerking zullen hebben, niet alleen voor het milieu zelf maar ook voor bewoners. Dit speelt bijvoorbeeld in de huidige discussie over leeflaagsaneringen

in stadsvernieuwingsgebieden en op andere nieuwbouwlakaties. (Simpel gezegd houdt deze methode in dat de bovenste laag van een gifbelt, meestal in de orde van één meter, wordt vervangen door schone grond; de leeflaag. De locatie wordt daarna geschikt geacht voor alle gebruik, dus ook voor bewoning). Een leeflaag op een gifbelt kan misschien op korte termijn een bijdrage leveren aan de oplossing van huisvestingsproblemen; op de langere termijn zal het niet schoonmaken van de gifbelt tot gevolg kunnen hebben dat de gezondheid van bewoners in gevaar komt vanwege vervuild drinkwater of verontreinigde gewassen, en door inademing van giftige stofdeeltjes bij falen van de leeflaag. Schoon drinkwater, dat immers voor een groot deel uit het grondwater wordt gewonnen, zal op den duur onbetaalbaar worden voor de gemiddelde consument. Ook wanneer de leeflaag gerepareerd moet worden of wanneer men de gifbelt alsnog wil gaan saneren komt men uiteindelijk op veel hogere kosten uit wanneer de gifbelt is bebouwd met woningen.

Gratis informatiepakket

Nederland Gifvrij wil graag samenwerken met bewonersgroepen en het opbouwwerk. Opbouwwerkers en bewonersgroepen kunnen een belangrijke functie vervullen in het signaleren van bodemverontreiniging en andere milieuverontreiniging in de wijk. Opbouwwerkers kunnen via hun rechtstreekse contacten met bewoners(groepen) hen stimuleren actie te ondernemen op milieuproblemen die een gevaar vormen voor de leefbaarheid van de wijk. Nederland Gifvrij kan op haar beurt opbouwwerkers en bewoners inhoudelijk en strategisch ondersteunen met gerichte informatie en advies over bodemverontreiniging en de aanpak van gifbelten. Probleem voor ons is dat bewonersgroepen en opbouwwerkers vaak geen weet hebben van het bestaan van een milieu-organisatie zoals Nederland Gifvrij. Mede via dit artikel willen wij meer bekendheid geven aan onze werkzaamheden en roepen wij u op tot een nadere kennismaking met onze organisatie. Opbouwwerkers en bewonersgroepen die te maken hebben met bodemverontreiniging in de buurt kunnen tegen een vergoeding van de portokosten een informatiepakket over bodemverontreiniging aanvragen.

*Hendra Versteegde, Nederland Gifvrij,
Donkerstraat 17, 3511 KB Utrecht,
tel. 030 - 331328*

N.B. Het informatiepakket bestaat uit:

- folder over de werkzaamheden van Nederland Gifvrij;
- uitgavenlijst met informatiemateriaal;
- Gifnieuwsbrief, kwartaalblad over bodemverontreiniging;
- Het gif de grond uit; handleiding voor bewoners- en milieugroepen.

Derde panel jaarverslagen in Uden

Op vrijdagmiddag 25 november mocht panel-voorzitter Dr. Gradus Hendriks leiding geven aan een druk bezochte en zeer geanimeerde bijeenkomst in de schouwburg van de gemeente Uden.

In zijn openingswoord dankte hij het gemeentebestuur van Uden voor de geboden gastvrijheid en bracht in herinnering dat het Panel Jaarverslagen in het Opbouwwerk voor het derde jaar in successie rapporteerde. Dr. Hendriks stelde vast dat de kwaliteit van de jaarverslaglegging onmiskenbaar verbeterd is.

De Udens wethouder mevrouw J. Huisman-De Bie zei in haar inleiding heel gelukkig te zijn met het feit dat een Udense instelling op deze kwalitatieve gronden in de schijnwerpers komt.

Voorts gaf zij een schets van de ontwikkeling in de verhouding tussen het gemeentebestuur en de Udense opbouwwerkinstelling in de afgelopen twintig jaar, alsook van de onderscheiden maatschappelijke vraagstukken, waaraan in de verschillende periodes gewerkt werd. De wethouder kenschetste de relatie tussen het gemeentebestuur en de lokale opbouwwerkinstelling als een "uitstekende", waarbinnen een goede verantwoordende jaarverslaglegging geheel past.

Met gevoel voor humor schetste zij ook de kwantitatieve ontwikkeling van het jaarverslag: van 8 pagina's in 1972, via 28 pagina's in 1977 resulteerden thans 94 pagina's.

Tenslotte bood zij namens het gemeentebestuur de panel-voorzitter als retourgeschenk een stropdas met het gemeentewapen aan; en de goed gevulde zaal even goed gevulde stukken Udens kersengebak.

De jaarlijkse panel-lezing werd ditmaal uitgesproken door drs. Paul van Velpen, Bureau Welzijnsmarketing. In een kort en pakkend betoog daagde hij de opbouwwerkinstellingen uit gemeentebesturen te zien als "klanten" en zichzelf als "leveranciers".

Wat heeft die klant nodig? Van Velpen beschreef enkele trends, maar constateerde als belangrijkste zekerheid dat gemeentebesturen grote behoefte hebben aan "kostenbesparingen". In dat kader schetste hij vervolgens enkele voorbeelden van innovaties op het terrein van het ouderenbeleid, die gelijktijdig én de keuzevrijheid van ouderen vergroten én het beslag op gemeentelijke middelen verkleinen. Een geheel ander nieuw produkt noemde hij – in een nadere uitwerking van de door Saskia Stuiveling in een eerdere panellezing genoemde "maatschappelijke berichtgeving" – het opstellen van "socia-

le rapportages" naar analogie van milieu-rapportages, die betekenis kunnen hebben voor de gemeentelijke beleidsontwikkeling.

De hierna volgende prijsuitreiking en voorlezing van de panel-rapportage was in handen van de panelleden T. Schenkels-Van 't Riet en H. Post.

De ingelijste oorkondes, panelrapporten, cadeaubonnen en boeketten werden aangeboden aan achtereenvolgens:

- de stichting Opbouwwerk Uden e.o.
- de stichting Bussumse Gemeenschap
- de stichting Opbouwwerk Amstelveen
- de stichting Opbouwwerk Hardenberg-Gramsbergen
- het werkgelegenheidsproject Helmond-Noord.

De stichtingsvoorzitter van het opbouwwerk in Uden toonde zich namens zijn bestuur zeer erkentelijk voor de prijstoekekening en wilde daar nadrukkelijk de eigen medewerk(st)ers in betrekken.

Onder verwijzing naar de panel-lezing van Paul van Velpen waarschuwde hij er voor dat de opbouwwerkers niet "te zakelijk" moeten worden: zij hebben immers voor dit sociale werk gekozen. Anders gesteld waarschuwde de Udense voorzitter ervoor langs dit sociale werk een commerciële maatlat te leggen. Hooguit, maar zonder de bezieling aan te tasten, kon hij zich indenken dat de werkers wellicht nog iets nuchterder kunnen zijn. Maar als het er op aankomt, achtte hij ook dat nuchter zijn eerder een taak voor het bestuur. Tenslotte bevestigde hij de kenschets van de goede verhoudingen die de wethouder gaf.

Namens de Bussumse Gemeenschap voerde desgevraagd een medewerkster het woord over het vrouwenrefpunt VIA, dat in de tien jaar van haar bestaan zeer grote emanciperende betekenis heeft gehad. De praktijkontwikkeling karakteriseerde zij als volgt: VIA is géén verschansing, maar perspectief.

Op verzoek van het panel sprak vervolgens de Amstelveense opbouwwerkster woonwagewoners: een boeiend "beide voeten op de grond"-vertoog over opbouwwerk in een dagelijkse werkelijkheid vol tegenspraken tussen mensen en systemen. Elders in dit nummer van M.O. is haar inleiding integraal weergegeven.

In een humorvolle historische en sociaal-geografische schets bracht de voorzitter van de stichting Opbouwwerk Hardenberg-Gramsbergen naar voren hoezeer in de afgelopen tien jaar het opbouwwerk er in was geslaagd om in een sociaal schrale, ieder-voor-zich-cultuur het sociale leven te dynamiseren, mensen elkaar te laten vinden en enthousiasme in het gemeen-

schapswerk te laten vinden: hierdoor zijn belangrijke kwaliteiten aan het samenleven toegevoegd. Hij dankte de ook aanwezige Hardenbergse wethouder voor het besluit van het gemeentebestuur het opbouwwerk tot basisvoorziening te verklaren en prees de kwaliteiten en inzet van de opbouwwerker op deze eenmanspost. De Helmondse wethouder Van Rooy sprak namens het werkgelegenheidsproject, dat op basis van werkwijze en resultaat faam opbouwde. Hij kenschetste het grote belang van de samenwerking tussen GAB, opbouwwerk en gemeente in de bestrijding van de langdurige werkloosheid en memoreerde met gepaste trots de kwantitatieve resultaten in Helmond-Noord: het aan echt werk helpen van 288 langdurig werklozen, waaronder 69 werkzoekenden uit etnische minderheden.

De Helmondse GAB-directeur sloot daarbij in een kort woord aan. Hij stelde ook erg blij te zijn met de prijs: het GAB heeft het opbouwwerk nodig, en... als GAB moet je niet op je plek blijven zitten, maar actief mensen en situaties opzoeken.

Als laatste programma-onderdeel werd de video-film vertoond waarin de Helmondse werkgelegenheidsaanpak op pakkende wijze wordt verbeeld.

Later dan in het programme vermeld stond, maar uiterst tevreden, dankte rond kwart voor vijf, panel-voorzitter Dr. Gradus Hendriks eenieder voor haar of zijn inbreng en deelname. En stelde in het vooruitzicht dat het Panel Jaarverslagen in samenwerking met het organiserende Landelijk Platform Opbouwwerk zich op de aard van de vervolg-ronde zal bezinnen.

Meer concreet beloofde hij dat het panel de in de afgelopen drie jaar opgedane ervaringen en expertise zal samenvatten in een praktische handleiding. Er voorts op wijzend dat verwante jaarverslag-exercities ook in andere maatschappelijke sectoren zeer van belang zouden zijn. ■

Woonwagenwerkproject Amstelveen

Ter gelegenheid van de prijsuitreiking door het Panel Jaarverslag in het Opbouwwerk, op 25 november jl. te Uden, heeft Hanneke Engelsman van het Opbouwwerk Amstelveen, een beschrijving gegeven van het woonwagenproject in deze gemeente. De tekst van haar inleiding is hieronder opgenomen.

Voor dit bijzondere gehoor, heb ik ervoor gekozen om het woonwagenproject toe te lichten aan de hand van de drie kerntaken van het Opbouwwerk, te weten:

1. Probleem oplossen (strategische steun)
2. Sociaal organisatorische steun
3. Educatieve ondersteuning.

Probleem oplossen (strategische steun)

Wat was het probleem van Amstelveense woonwagenbewoners?

Goede standplaatsen op een plek waar zij wilden wonen in de gemeente. In augustus 1986 (start van het project) waren er 10 goede standplaatsen in Amstelveen. Verder waren er ± 22 standplaatsen waarvan het voorzieningenniveau ernstig te wensen overliet. De plaats van deze standplaatsen was voor de betrokken bewoners een goede plaats. Hun probleem was: hoe krijgen wij de voorzieningen op de plek waar we nu wonen? En daarmee impliciet: hoe krijgen wij gemeente en provincie zover dat zij onze wensen betreffende de plek waar wij willen wonen, honoreren?

Een ander probleem in de gemeente Amstelveen was de volslagen non-betrokkenheid van het ambtelijk apparaat bij de problematiek van woonwagenbewoners. Er was één ambtenaar die alles wat woonwagenbewoners betrof op zijn bureau (en vervolgens in de laden van zijn bureau) kreeg. Er was volstrekt geen beleid ontwikkeld voor deze groep en de betrokken ambtenaar had in de loop der jaren leren zwemmen en vervolgens bleef hij drijven. De verantwoordelijke wethouder reageerde dientengevolge op ad hoc basis als er eens een probleem op zijn bordje terecht kwam.

Wat dit betekende voor de opstelling van woonwagenbewoners laat zich raden: handelaren als zij zijn, proberen zij het onderste uit de kan te halen. Met als gevolg: de slimsten kregen hun wensen gehonoreerd, anderen lukte dit niet. Deze gang van zaken bevestigde het wantrouwen dat woonwagenbewoners hebben tegen alles wat overheid is.

Een vicieuze cirkel die al jaren bestaat en uit onmacht van twee betrokken partijen blijft bestaan.

Als opbouwwerk signaleer je dit en dan moet je iets! Wat te doen?

Het probleem van de betrokken groep: een tekort aan goede standplaatsen moet opgelost worden. Dit wordt in eerste instantie centraal gesteld. Hier moet je samen met de betrokkenen aan werken. Simpel, zult u zeggen: want we zijn in het opbouwwerk gewend om dan een vergadering te organiseren voor alle betrokkenen, gezamenlijk wordt er een programma van eisen opgesteld en er worden een aantal vertegenwoordigers gekozen.

Vervolgens ga je aan de slag richting gemeentelijke en provinciale overheid. Neen, dus!

- a. Een woonwagenebewoner laat zich niet vertegenwoordigen.
- b. 90 % kan niet lezen en schrijven, dus met lijstjes en programma's kom je niet ver!
- c. Woonwagenebewoners hebben door de historie hun vertrouwen in "onze" vergader- en onderhandelingscultuur volkomen verloren (ga maar alleen, als jij denkt dat het iets oplevert!)"

Wat dan?

Mensen individueel benaderen en praten over de stand van zaken, over hun wensen, eisen, ervaringen, verwachtingen en problemen. Dit is tijdrovend, maar het was mijn enige kans. De vraag of het opbouwwerk is, komt regelmatig boven.

"Ja..." zegt mijn bestuur, want het is een groep die in de knel zit en op de zgn. achterstandsladder hoog scoort.

"Ja..." zegt de gemeente, want het is een achterstandsgroep en het is een lastige groep en het is wel prettig als het Opbouwwerk een aantal problemen kan regelen, zodat ze ons niet zo "hevig" bereiken. Als je het vervolgens echter waagt als opbouwwerker – na een langdurig en moeizaam proces van onderhandelen – in alle hevigheid samen met betrokken woonwagenebewoners een informatie-avond van die gemeente te blokkeren, dan worden er direkt vraagtekens gesteld bij de subsidiëring van het Opbouwwerk, want we zijn toch niet zo gek om onze eigen oppositie te betalen!

Wat was er gebeurd?

De gemeente Amstelveen onderkende de zwaarte van de woonwagenproblematiek nadat bewoners en het opbouwwerk vaak en regelmatig (georganiseerd en spontaan) aan de bel hadden getrokken. Men raakte doordrongen van het feit dat extra aandacht nodig was en men ging beleid t.b.v. woonwagenebewoners ontwikkelen. Binnen de ambtelijke structuur kwam er een coördinatiepunt van waaruit het beleid ontwikkeld en gestuurd moest worden. Alle afdelingen werden er op hun specifieke verantwoordelijkheden aangesproken.

Hierdoor kwam er ruimte om met woonwagenebewoners en het Opbouwwerk gestructureerd te overleggen over de definitieve inrichting van lokatie en standplaatsen.

Deelname van woonwagenebewoners aan dit proces was moeizaam te realiseren (zie boven), maar met veel individuele aandacht ging het wel.

Kunstgrepen waren er ook nodig. Want wat dacht u van het feit dat als je in een zogenaamde bouwvergadering zit en er schriftelijk nog iets uitgedeeld wordt waar direct antwoord op moet komen.... Ik weet dat de drie woonwagenebewoners niet kunnen lezen, maar dit mag onder geen beding worden uitgesproken. (Mijn buurman heeft

het A-4tje op zijn kop en begint voor de vuist weg te reageren)

Toch leverde het overleg een goed plan op waar woonwagenebewoners en ambtenaren hard aan gewerkt hadden. Het College besluit dit plan niet te accepteren en met iets heel anders een informatie-avond te vullen.

Ik zie 1½ jaar werk (niet het plan zelf, maar de woonwagenebewoners betrekken bij en overtuigen van het nut van onderhandelen met de overheid), met één pennestreek in de prullebak verdwijnen. Dus koortsachtig bewerk ik de woonwagenebewoners en de ambtenaren om dit niet te accepteren.

De ambtenaren... vinden het vervelend, maar kunnen niet tegen hun "baas" ingaan.

De woonwagenebewoners... weten zich weer bevestigd in hun mening over die kolere (sorry) ambtenaren en wethouders. De cirkel is weer rond.

Maar ik wil en kan niet opgeven in dit stadium, want de problemen blijven en worden groter. In een uiterste poging benader ik de woonwagenvrouwen om deze behandeling niet te pikken. Hun mannen hebben de onderhandelingen prima gevoerd en nu moet er doorgepakt worden als zij – voor zichzelf en voor hun kinderen – goede standplaatsen willen. (Als iemand zegt dat dit riekt naar manipulatie, dan ben ik het ermee eens).

Ik kan de vrouwen overtuigen en tijdens de informatie-avond steken zij hun nek uit en dwingen het College van B & W op haar besluit terug te komen.

Het optreden van de opbouwwerker tijdens de informatie-avond is bij minstens één van de bestuurders in het verkeerde keelgat geschoten. Dit kost mijn bestuur een extra gesprek met zijn fractie en er blijven fricties. Maar... de vicieuze cirkel is doorbroken en de woonwagenebewoners voelen zich serieus genomen en krijgen heel voorzichtig enig vertrouwen in het spel dat met de overheid gespeeld moet worden.

En het allerbelangrijkste... na tien jaar krijgen zij een lokatie en standplaatsen die voldoen aan de eisen van onze tijd; een belangrijk probleem wordt opgelost!

Sociaal organisatorische steun

Hier wil ik een onderscheid maken naar de ondersteuning van de groep zelf en het bemiddelen ten behoeve van de groep naar instanties en organisaties.

De groep

Wij als agogen benoemen de woonwagenebewoners als een sociaal-economisch zwakke groep en wij zouden hun initiatieven tot kwaliteitsverbetering van het bestaan willen ondersteunen.

Mooi gezegd, maar hoe doe je zo iets:

- als er geen sprake is van een groep (ja, ze hebben dezelfde woonvorm en een gezamenlijke historie, maar men wil niet of nauwelijks gezamenlijk naar buiten optreden);
- en als er reeds 20 jaar sprake is van zeer intensieve doch willekeurige overheidsbemoeienis met deze groep, waardoor men niets en tegelijkertijd alles van die overheid verwacht, dit resulteert in zeer weinig eigen initiatief op het gebied van kwaliteitsverbetering van het bestaan.

Wat kan je als opbouwwerk met dit gegeven?

Mensen individueel benaderen en bewegen/motiveren om zaken aan te pakken en geen genoegen te nemen met de situatie waarin zij verkeren. Ook zij kunnen leren lezen en schrijven. Ook zij kunnen een beroep doen op allerlei bestaande subsidiepotten om een eigen bedrijf te starten en/of een kans te maken op de arbeidsmarkt. Ook hun kinderen kunnen onderwijs genieten, zodat hun toekomstbeeld wat meer perspectieven biedt dan tot heden gewoon is.

Tegelijkertijd met dit individuele stimuleren moeten organisaties en instanties bereikt en bereid gevonden worden om hun verantwoordelijkheden ten aanzien van woonwagenebewoners ter hand te nemen.

Zoals uit het eerste deel van mijn verhaal al duidelijk is geworden, is in eerste instantie de gemeente bewerkt om beleid te ontwikkelen ten behoeve van woonwagenebewoners en dan met name op de gebieden wagenvesting, onderwijs en werkgelegenheid. Het opbouwwerk en het provinciaal steunpunt Woonwagenebewoners hebben bemiddeld om te komen tot ontwikkeling van beleid. Er is voor gekozen om één jaar (1988) extra intensief te werken aan de ontwikkeling van dit beleid in werkgroepen per aandachtsveld. De opbouwwerker neemt deel in een aantal van deze werkgroepen. Deze ontwikkeling moet leiden tot normalisering van de dienstverlening aan woonwagenebewoners, dat wil zeggen nog bestaande aparte wet- en regelgeving dient afgeschaft te worden en voor woonwagenebewoners en huisbewoners gelden dezelfde rechten en plichten.

Behalve de gemeente zijn er diverse andere instanties die gewezen moeten worden op hun verantwoordelijkheden ten aanzien van woonwagenebewoners.

Het afgelopen jaar is er regelmatig contact en overleg geweest met scholen (basis en voorgezet onderwijs), het KMBO, de PBVE, CBB etc. (de laatste drie zijn instituten waar woonwagenebewoners het bestaan niet van weten, maar welke bij uitstek een aanbod zouden moeten hebben voor deze groep), het GAB, de BE, het sociaal-cultureel

werk... Al deze instituten moeten en kunnen een bijdrage leveren aan de emancipatie van woonwagenebewoners en voor bijna allemaal geldt, dat zij hierop gewezen moeten worden.

Dat doet het opbouwwerk en ik zou het willen benoemen als baanbrekend werk ten behoeve van woonwagenebewoners, opdat zij hun initiatieven kunnen nemen tot kwaliteitsverbetering van hun bestaan. Het is net al even aangestipt: de emancipatie van woonwagenebewoners, daarmee kom in terecht bij de derde kerntaak van het opbouwwerk.

Educatieve ondersteuning

Deze ondersteuning heeft plaats op twee niveaus. Ten eerste is het een voortdurend proces waar ik in al mijn contacten met woonwagenebewoners, zowel individueel als groepsgewijs rekening mee houd. Mijn streven is erop gericht dat ze "een graantje meepikken", maar eveneens probeer ik hen uit hun tent te lokken. Dit doe ik door middel van een soort vergelijkend warenonderzoek in de trant van: laat maar eens zien wat je kunt! Want waarom kunnen die zogenaamde stomme burgers het wel en kan jij het als zogenaamde slimme woonwagenebewoner niet?

Ten tweede is het streven van het opbouwwerk gericht op een tijdelijk specifiek educatief aanbod voor woonwagenebewoners, opdat zij hun achterstand op het gebied van educatie in kunnen halen. Ha, ha.. wat een pretentie. Maar als wij ons zelf als opbouwwerker serieus nemen, is dit een zeer belangrijke kerntaak. Hoe deze uit te voeren:

1. De schoolgang van kinderen (leerplichtigen) serieus nemen. Hier mensen op aanspreken (ouders, directeuren van scholen, afd. Onderwijs, de inspectie).
2. Voor volwassen woonwagenebewoners de mogelijkheid creëren om deel te nemen aan alfabetiserings- en scholingscursussen.
3. Een zogenaamd "tussenaanbod" mogelijk maken. Dit moet een inhaalmanoeuvre zijn voor de groep 14 t/m 20 jaar die nooit vervolgonderwijs heeft genoten en in de huidige situatie een slecht voorbeeld is voor de komende generatie en voor zichzelf geen enkel toekomstperspectief heeft.

Ik zie dit zelf als een toets van de waarde van het opbouwwerk voor de woonwagenebewoners. Als dit niet mogelijk zal blijken, zie ik de emancipatie van de woonwagenebewoners verworpen tot een volledig aanpassen en vind ik dat het opbouwwerk niet voldoet aan haar kerntaken.

Hanneke Engelsman, Opbouwwerk
Amstelveen, Dorpsstraat 34, 1182 JE Amstelveen, tel. 020-451814/459376.

Bewonersorganisaties en P.P.P.'s.

"Samenwerken in Amsterdam"

Meer aandacht voor Public Private Partnerships in M.O. zo werd in het oktobernummer aangekondigd. Niet om met de mode mee te doen, die richt zich in Nederland vooral op de samenwerking tussen Overheid en Bedrijfsleven bij grootstedelijke vernieuwing. De kop van Zuid in Rotterdam, de IJoevers in Amsterdam, het Sphinx terrein in Maastricht en de stadsharten van o.a. Groningen en Tilburg.

Maar om het belang te onderstrepen van participatie van bewonersorganisaties en steun van het opbouwwerk. Inspraak en hoorzittingen zijn "uit". P.P.P.'s zijn "in". Misschien kan bewonersinvloed daarbinnen een eigen plek en inhoud krijgen zoals zij die had binnen de projectgroepen stadsvernieuwing.

Publiek-private samenwerking heeft altijd bestaan, maar met wisselende rollen voor de diverse partners. Hoe kan de Overheid zonder vrijages en hechte bindingen met projectontwikkelaars en beleggers haar peperdure plannen realiseren? En wat moet je met bewonersinvloed in de city-marketing?

De afgelopen paar jaar zijn vele rapporten geschreven en conferenties gewijd aan P.P.P. o.a. door de Directie Coördinatie Bouwbeleid van VROM. Daar ging een onderzoek aan vooraf en tien praktijkvoorbeelden vormden de kern. Hoewel bij vier van de tien projecten o.a. Nieuwe Weerdjes Arnhem en Paulus Potterstraat Rotterdam de bewoners een duidelijke partner waren, spelen die in de rapportage geen rol. P.P.P. is Overheid-Bedrijfsleven.

In een door Agora opgesteld pré-advies voor de Raad voor het Binnenlands Bestuur "Publiek-private samenwerking en stedelijke vernieuwing" is het al niet anders. Hoewel de aandacht wordt gericht op de politiek bestuurlijke sector gaat het om de rollen van overheid en bedrijfsleven en soms met nader omschreven "derden". Van bewonersinvloed hebben de bedrijfskundigen nog nooit gehoord.
Dat geeft te denken.

Maar gelukkig is er een kentering. Het Bureau Bestuurcontacten van de Gemeente Amsterdam heeft het voortouw genomen en de bewoners als (derde) partner centraal gesteld in onderzoek en discussie over publiek-private samenwerking (P.P.S.). Aanleiding vormde het rapport "Bewonersinvloed in Amsterdam" (UvA en VU 1986). De bewonersorganisaties komen in de samenwerkingsprojecten onvoldoende uit

de verf zo luidde een conclusie. En met name de overheid beschouwt hen niet als volwaardige partners. De suggestie wordt gedaan de positie te versterken door het creëren van politieke voorwaarden en een politiek klimaat waarin bewonersorganisaties als volwaardige partners of tegenspelers worden beschouwd.

In februari 1987 wordt een begin gemaakt met de inventarisatie van projecten waarbij verschillende partners samenwerken ter bevordering van de leefbaarheid en vitaliteit van de stad. Het zijn er meer dan vijftig gericht zowel op beheer, voorzieningen, werkgelegenheid, als op stedelijke economie.

Slechts weinig projecten lopen goed en de knelpunten op gebied van financiering, organisatie, voortgang en het ontbreken van publieke en professionele steun komen aan de orde in een bronnenboek en conferentie (14 april 1988). In het boek worden de gesprekken weergegeven van deelnemers aan 12 projecten en als zij terugblikken op de verdeling van macht, tijd en geld komt er heel wat strijd, ervaring en lering boven tafel:

- de zeggenschap schuift met het geld mee
- professionalisering schept afstand
- bewonersgroepen moeten op gelijk niveau staan als de ambtenaren waarmee ze samenwerken
- je zult op z'n minst moeten werken met gedeelde verantwoordelijkheid en
- de mate van acceptatie van je investering door de omgeving is heel belangrijk. En echt, het bedrijfsleven moet het niet voor het zeggen krijgen (en dat zei een vertegenwoordiger van de Nederlandsche Credietverzekerings Maatschappij).

De conclusie luidt: P.P.S. is niet het einde van bewonersinvloed noch het panacee.

Ondertussen is door Bestuurscontacten een Initiatiefgroep van diverse partners ingesteld en is opbouwwerker Hans Brugman aangetrokken als tijdelijk projectmedewerker. Er komt praktijkgericht materiaal op tafel waaronder de hierna afgedrukte checklist voor de opzet van samenwerkingsprojecten.

Conferentie en beurs laten overheid (zie M.O. oktober-inleiding Wethouder Eddy), bedrijfsleven en bewoners aan het woord. Wel zijn zaal en beurs, nu de laatste centraal staan, in hoofdzaak gevuld met vertegenwoordig(st)ers van gebruikers en bewonersgroepen. Vooral het bedrijfsleven laat het afweten en dat tekent de situatie.

Waarom bewonersinvloed

De initiatiefgroep is wel geslaagd in haar opzet duidelijk te krijgen waarom bewo-

nersinvloed nodig is en wat er aan schort. De voorzitter van SPINN (Stichting Particulier Initiatief Nautisch Noord) begon sprekend namens de bewoners zijn rede als volgt:

"Samenwerking veronderstelt een *gezamenlijk belang*. Wat is het belang van bewoners om samen te werken met lokaal bestuur en beleggers-ondernemers? Een aantal redenen:

1. Het democratisch recht om bij belangrijke beleidsvoorstellen, die sterk kunnen ingrijpen in de woon- en leefomstandigheden te kunnen en mogen meepraten.
2. In staat gesteld worden om hun betrokkenheid bij de eigen omgeving en bij de samenleving gestalte te geven door in een vroegtijdig stadium te kunnen deelnemen.
3. In staat gesteld worden de specifieke deskundigheid op een bepaald terrein of van de buurt en zijn behoeften te kunnen aanwenden ter verkrijging van een beter eindresultaat.
4. Het verkrijgen van gewenste veranderingen in de woon- en leefsituatie.
5. Het zeker stellen van een toekomstig perspectief voor zichzelf en hun kinderen in een leefbaar blijvende stad.

Dat dit meer betekent dan de zogenaamde "hinderlijke" inspraak zal duidelijk zijn. Inspraakmodellen leiden niet tot indringende deelneming aan processen van besluitvorming en zij blijven in de meeste gevallen een soort rituele handeling binnen een democratisch geheten besluitvormingsmodel.

Het is ook denkbaar dat actieve bewoners en organisaties uit onvrede met de huidige situatie t.a.v. economische groei, of het gebrek daaraan in hun stadsdeel, zelf plannen gaan ontwikkelen. Op deze wijze wordt een creatief aanbod gedaan aan de samenleving en aan het bestuur, waarin het bewonersbelang weliswaar is verdisconteerd, maar waarbij het belang voor de samenleving eigenlijk zwaarder weegt."

In Noord-Amsterdam was dit laatste de reden van het bewonersinitiatief en de oprichting van SPINN. Imago verbetering van Noord, nieuwe werkgelegenheid voor en (financiële) participatie van bewoners en bedrijven behoren tot de doelstellingen van het project. Hoewel in de Verenigde Staten buurtpartnerships en covenanten bestaan, waarin is vastgelegd voor wie het samenwerkingsproject werk moet opleveren (b.v. etnische groepen en langdurig werklozen), wil het bedrijfsleven daar in Nederland niet aan. Dat bleek onlangs weer op een avond van Links Akkoord, die zo'n convenant voor werk van Schiphol tot IJ-oever als politiek beleid wil invoeren.

Het moet dan ook duidelijk zijn onder welke voorwaarden je aan de P.P.S. meedoet. Slechts als sterkten gepoold worden leidt de samenwerking naar algemeen belang en krijgt creativiteit een stimulans. (Aan verdere voorwaarden voor succesvolle samenwerking zal in een volgende M.O. aandacht worden besteed.)

Conclusies en voorstellen voor Amsterdam. Na afloop van het congres heeft de initiatiefgroep de resultaten op een rij gezet en de toekomstige koers bepaald.

- Het Steunpunt Samenwerkingsprojecten moet verder uitgebouwd worden. Het dient een onafhankelijke positie te hebben en te beschikken over een deskundige adviseur.
- Over de financiering van het steunpunt en het vormen van een fonds moet nader overleg plaatsvinden met overheid en bedrijfsleven.
- Politieke steun op wethouders niveau is noodzakelijk.
- Het steunpunt begint met het oppakken van concrete, reeds door bewoners geïnitieerde projecten op de aandachtsvelden: beheer, werkgelegenheid en voorzieningen. Bedrijfsverzamelgebouwen voor starters in stadsvernieuwingsgebieden worden als speerpunt meegenomen.
- De universiteit van Amsterdam wordt bij het steunpunt betrokken ten behoeve van het ontwikkelen van (juridische) constructies van samenwerking.
- De mogelijkheden van "Sociale financiering" dienen nader onderzocht te worden.
- Een kleine kerngroep vanuit de initiatiefgroep zal zich gaan inzetten om het steunpunt verder vorm te geven. Bureau Bestuurscontacten blijft erbij betrokken.
- De kerngroep zal tevens adviseren, welke concrete projecten opgepakt kunnen worden.

Hoewel de voorstellen aansluiten op toezeggingen die Wethouder Etty deed tijdens de conferentie, heeft hij in de begroting geen geld vrijgemaakt voor het "Steunpunt" en blijft de voortgang van de discussie en de stedelijke ondersteuning afhankelijk van de mogelijkheden en middelen van Bureau Bestuurs Contacten. Het lijkt een noodzaak de Amsterdamse aktie te verbreden naar andere steden, waar de P.P.P. hoog in het vaandel staat en naar het landelijk niveau. Anders krijgt socioloog Nelissen gelijk met zijn vrees dat P.P.P.'s de invloed van bewoners en het politieke debat over de stad ondersneeuwen en slechts ruim baan wordt gemaakt voor kapitaalverschaffers.

Greet Hettinga

Public private partnerships

Een checklist voor samenwerkingprojecten

De hier gepresenteerde lijst van aandachtspunten geeft een indruk van de kwesties die aan de orde zijn op het moment dat men overweegt een samenwerkingsverband aan te gaan. In de praktijk zal elk samenwerkingsproject een eigen vorm moeten vinden die toegesneden is op de situatie en de wensen van de betrokken partners en de doelen van het project. Deze checklist kan behulpzaam zijn bij het nadenken over en de uiteindelijke vormgeving van de samenwerking.

Partners

Wie zijn de relevante partners voor het project? (Overheid, bewoners(organisatie) en/of bedrijven of instellingen.)

1. Ontstaan er door samenwerking extra mogelijkheden of wordt het bereiken van de gestelde doelen juist moeilijker?
2. Zijn er voldoende belangenovereenkomsten om een samenwerkingsrelatie aan te gaan?
3. Worden bestaande belangentegenstellingen voldoende onderkend en worden wederzijds elkaars afzonderlijke belangen voldoende gerespecteerd?
4. Gaat de samenwerking niet ten koste van derden die van de samenwerking zijn uitgesloten?
5. Ontstaat er een concurrentieverhouding met reeds bestaande instellingen of initiatieven?

Delen van macht

Op welke wijze wordt de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de betrokken partners voor de realisatie van het project tot uitdrukking gebracht?

1. Is er samenwerking mogelijk op basis van principiële gelijkwaardigheid van de partners?
2. Wat is de meest geschikte vorm voor formalisering van de samenwerking (stichting, vereniging, overeenkomst of contract) of is formalisering niet nodig?
3. Is de verantwoordelijkheid van elke partner afzonderlijk duidelijk omschreven?
4. Is er oog voor en wordt er recht gedaan aan de verantwoordelijkheden en belangen waaraan de partners ongeacht de samenwerking moeten beantwoorden? (Verantwoording naar achterban, zakelijke belangen, behoorlijk bestuur, voorschriften, etc.)

Aantrekken van middelen

Waaruit bestaat in materiële zin de inbreng van de partners in het project? (Financiën, zorg voor fondswerving, zelfwerkzaamheid, beschikbaarstellen van deskundigheid, ruimte en apparatuur, gebruik van voorzieningen, etc.)

1. Worden er naast de bijdrage van de gemeentelijke overheid ook middelen ingebracht door andere overheden en instellingen of door particulieren. (Bedrijven, fondsen, beleggers, eigen bijdrage van bewoners?)
2. Hoe wordt er inhoud gegeven aan de zelfwerkzaamheid van de betrokken bewoners? (Deze kan b.v. betrekking hebben op het verrichten van uitvoerende taken, maar kan ook bestaan uit het bijdragen aan fondswerving of het leveren van een overeengekomen bijdrage aan de planvorming, de beleidsvoering en het management.)

Doelbepaling

Wat zijn de maatschappelijke behoeften waarin het project wil voorzien en ten behoeve van welke groepen uit de bevolking?

1. Is het project vooral gericht op planvorming, (beleids)ontwikkeling of stimulering van bedrijvigheid of richt het zich meer op het beheer van voorzieningen of de openbare ruimte of de verzorging van diensverlening?
2. Is er een bepaalde doelgroep aan wie het project ten goede moet komen of richt het project zich op alle buurtgenoten, danwel Amsterdammers of bezoekers van Amsterdam?

Jan Nauta

"Thuiswerk-wijzer"

Het Steunpunt Thuiswerk Hengelo en het Bureau voor Rechtshulp Utrecht hebben de "Thuiswerk-wijzer" samengesteld, een brochurereeks die bestaat uit de volgende 5, afzonderlijk verkrijgbare, delen.

Deel 1. Thuiswerkfeiten

Dit deel geeft een algemeen beeld over hoe thuiswerk in elkaar zit, de voor- en nadelen ervan voor bedrijven en thuiswerkers, hoe je aan thuiswerk kunt komen, waar je op moet letten als je thuiswerk aanneemt, enz.

Deel 2. Thuiswerk: Arbeidsrecht en ontslagrecht

Hierin wordt uiteengezet wat de rechten en plichten van een thuiswerkster zijn. Er wordt uitvoerig beschreven hoe een thuiswerkster aan kan tonen dat ze een arbeidsovereenkomst heeft, hoewel deze zaak

vaak niet schriftelijk vastgelegd is. Verder wordt er verteld wat je kunt doen als je ontslagen wordt en wat de rechten van een thuiswerkster zijn voor zaken als loon, vakantiedagen/-toeslagen en onkostenvergoedingen.

Deel 3. Thuiswerk en sociale zekerheid

In dit deel wordt eerst uiteengezet wat volksverzekeringen en wat werknemersverzekeringen zijn. Daarna wordt per regeling beschreven wat de plichten en rechten zijn voor de verschillende uitkeringssituaties zoals: "werkloosheidswet, ziekwet, toeslagenwet, ziekenfondswet.

Deel 4. Thuiswerk en de gevolgen voor andere inkomens

Wat de eventuele gevolgen van thuiswerkverdiensten kunnen zijn voor de andere inkomen van jezelf, je partner en je kinderen, zoals inkomen uit ander werk, verschillende uitkeringen, huursubsidie en studietoelagen, wordt in dit deel onder de loep genomen.

Deel 5. Thuiswerk en belastingen

De belangrijkste aspecten van thuiswerk voor de belastingssituatie worden in dit deel behandeld, bv. verschillende tariefgroepen en toeslagen, het aanvragen van voetoverheveling, inkomstenbelasting en premieheffing worden op een rij gezet.

Bij de beschrijving zijn verschillende voorbeelden aangehaald ter verduidelijking. Alle delen bevatten nog een kleine lijst van organisaties/instellingen die eventueel benaderd kunnen worden en er is een los blaadje toegevoegd met de recente bedragen van bijv. minimumloon en belastingen. Deze kan ieder jaar vervangen worden door een nieuwe bijlage met de nieuwe bedragen.

De brochurereeks en de bijlagen zijn te bestellen bij het Steunpunt Thuiswerk, Molenstraat 20-I, 7551 DC Hengelo, tel. 074-423295 of bij het Bureau voor Rechts-hulp, FC. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht, tel. 030-737344.

Voor de thuiswerkster is de Thuiswerk-wijzer gratis, voor anderen is de prijs f 1,- per boekje en f 5,- per set.

De Thuiswerk-wijzer is in een Nederlandse en een Turkse versie uitgebracht. Een Arabische versie is in een iets andere vorm verkrijgbaar. ■

Eindrapport panel jaarverslag in het opbouwwerk 1988

Hieronder wordt integraal het juryrapport weergegeven. Elders in deze M.O. wordt ingegaan op de prijsuitreiking en is de inleiding opgenomen die werd gehouden door Hanneke Engelsman van het Opbouwwerk Amstelveen.

Inleiding juryrapport

Het doel van de toetsing van jaarverslagen in het opbouwwerk is in feite de kwaliteit van het opbouwwerk in Nederland te verbeteren. Een nevendoel betreft de kwaliteitsverbetering van het management van opbouwwerkinstellingen.

Het middel dat hierbij wordt gebruikt is toetsing door een panel van deskundigen op 5 criteria en individuele terugkoppeling naar de afzonderlijke organisaties die hun verslag hebben ingezonden.

Aan dit middel ligt de vooronderstelling ten grondslag dat een verslag een volledige en correcte weergave is van wat een organisatie heeft gepresteerd en hoe dat is gebeurd, afgezet tegen de plannen van destijds en de beschikbare middelen. Kortom, een verslag is een verantwoording en visitekaartje tegelijkertijd: dit doen wij en hier staan we voor.

Een neveneffect van de toetsing is de kruisbestuiving: de deelnemers kunnen kennis maken met elkaars werk en werkstukken en elkaar zo op goede ideeën brengen. En dit komt de kwaliteit van het werk weer ten goede, en daar was het om begonnen.

De toetsing is nu voor de derde maal gehouden. Er zijn in totaal dertig inzendingen beoordeeld. Deze waren voornamelijk afkomstig uit Noord- en Zuid-Holland, Groningen, Gelderland en Noord-Brabant. Geen enkele instelling uit de provincies Friesland, Drenthe en de polders deed mee. Hoewel het werkelijk aantal exemplaren hoger was (sommige organisaties stuurden verslagen in over meerdere jaren; anderen vielen buiten de doelgroep en dus buiten mededinging) is de inzending dit jaar lager dan vorige jaren. Van de mogelijkheid om projectverslagen ter toetsing in te sturen, maakten 9 organisaties gebruik: slechts vier daarvan waren echte projecten. De instellingen uit Amstelveen, Bussum, Hardenberg, Helmond en Uden vallen dit jaar in de prijzen! Helmond met het projectverslag over het werkgelegenheidsproject Helmond-Noord, de overigen met de jaarverslagen over 1987.

De jaarverslagen

Een goed verslag is als een goed boek. De lezer weet al na korte tijd het wat, wie en waar en wordt nieuwsgierig naar het waarom en het hoe, zodat hij niet rust voordat hij het heeft uitgelezen. Een verrassing tussendoor of een originele vondst zorgt voor de nodige spanning. De kritische belastingbetaler wil daarnaast weten wat het heeft gekost en waaraan het geld is besteed. Als het verslag dan ook nog leest als een trein en prettig oogt, wordt het een bestseller.

Er zaten juweeltjes tussen dit jaar! De doorsnee kwaliteit van de inzendingen was goed, met, laten we eerlijk wezen, zwakke broeders tussen uitblinkende zusters. In bijna ieder verslag zat iets bijzonders wat bij anderen niet voorkwam. Wilt u een greep uit de doos met vondsten?

We hebben ze onderverdeeld in de vijf categorieën: presentatie, effectmeting, maatschappelijke berichtgeving, financieel beheer en personeelsbeleid.

1. Presentatie

De stichting Opbouwwerk uit Amstelveen heeft van het verslag een echte krant gemaakt, evenals vorige jaren overigens. Dit deed ook de Vrijwilligerscentrale uit Arnhem. Den Draai uit Deurne maar ook het Projekt Service Instituut uit Waalwijk hebben als bijlage een lijst met afkortingen en hun betekenis opgenomen en dat is heel handig. Brummen heeft als bijlage een lijst met contactadressen opgenomen: prettig voor de gebruikers.

De Stichting Samenlevingsopbouw uit Maassluis heeft het verslag geïllustreerd met foto's en krante-knipsels, waarbij de teksten over activiteit op de rechterbladzijden staan en de erbij behorende illustraties op de linkerbladzijden.

De Bos- en Lommerwijk uit Amsterdam heeft een visueel mooi verslag gemaakt met een foto op de omslag, stevig papier en een fraaie indeling.

Bij veel verslagen ontbreekt de colofon (een blokje informatie over opdrachtgever, samenstellers, vormgeving, oplage en uitgiftedatum). Maar bijv. Bussum en nog een paar plaatsen hebben hier wel aan gedacht.

2. Presentatie en effectmeting

De Stichting Opbouwwerk uit Uden heeft met een hele creatieve lay-out een visueel zichtbare koppeling gelegd tussen de plannen, het daadwerkelijke resultaat en de toekomst. Ook de instelling uit Oss en de Stichting Welzijn uit Goirle pakten het zo aan.

De Stichting Opbouwwerk uit Hardenberg/Gramsbergen heeft grafieken opgenomen over de tijdsbesteding per werksoort, per werkinhoud en per gebied. Grafieken ne-

men niet veel ruimte in beslag en geven in één oogopslag veel informatie aan de lezer. Het Projekt Service Instituut uit Waalwijk heeft per projekt informatie gegeven over het totale project en daaronder, in een ander lettertype, de rol van het PSI in het projekt.

Den Draai uit Deurne heeft een bezoekersgrafiek opgenomen.

3. Maatschappelijke berichtgeving

In veel verslagen ontbreekt informatie over de omvang en aard van het cliëntsysteem (hoeveel mensen wonen er; opbouw van de bevolking, doelgroepen).

De Stichting Bussumse Gemeenschap doet dat wel door middel van kleine blokjes tekst in een afwijkende kleur door de tekst heen.

Het verslag uit Hardenberg/Gramsbergen begint men met een korte plaatsbepaling (visies, doelen en werkwijze) en het verslag uit Amstelveen eindigt ermee.

En het Katholiek Centrum Welzijnswerk in Rotterdam bijv. bekent zeer duidelijk kleur op het gebied van levensbeschouwing, zodat de lezer weet waar hij aan toe is.

4. Financiën

Veel organisaties namen niet de moeite om een financieel overzicht bij hun verslag te geven, terwijl dat toch niet zoveel ruimte in beslag hoeft te nemen. Arnhem is een goed voorbeeld van hoe het ook kan. Maar Bussum steekt wat dit betreft met kop en schouders boven de rest uit. Zij geven niet alleen blijk van zeer creatief omgaan met geld en fondswerving, maar geven ook een beschouwing over de voors en tegens van alternatieve fondsverwerving.

5. Personeelsbeleid c.q. management

Een paar voorbeelden uit verslagen die weliswaar niet tot de "winnaars" behoren, maar tips bevatten waar anderen hun voordeel mee kunnen doen.

Een aantal inzenders, waaronder Vlagtwedde en Brummen, heeft in het verslag een lijstje opgenomen met zaken waar het bestuur zich mee heeft beziggehouden.

Het STUW uit Boxtel heeft, toen ze geconfronteerd werd met het verloop onder vrijwilligers, van de taken van de vrijwilligers een logboek aangelegd. Zeer handig voor de opvolgers!

Het Jongeren overleg uit Goirle heeft een huis-aan-huis boek gemaakt met daarin alle voorzieningen en activiteiten voor de jeugd handig op een rij gezet. Het leverde niet alleen nieuwe deelnemers, maar ook nieuwe vrijwilligers op.

Dit was een greep uit de doos. Misschien hebben sommigen van u de naam van uw organisatie niet gezien. Dat wil niet zeggen dat u geen vondst had in uw verslag. Wij hebben slechts een selectie gemaakt.

Natuurlijk waren niet alle inzendingen fantastisch. Wollig taalgebruik, navelstaren en klagen (over geld) komt zo nu en dan ook voor.

Het heeft weinig zin te zeggen hoe het niet moet. Daarom geven we nog vier suggesties: wie de schoen past trekke hem aan.

1. Noem de dingen bij hun naam. Abstracte begrippen als "activiteit" en "knelpunt" zijn nietszeggend als er niet bij vermeld wordt om welke activiteit en welk knelpunt het gaat.
2. Laat, als test, het verslag lezen aan een buitenstaander die niets van de organisatie weet. Vragen en opmerkingen over het verslag tonen dan de zwakke plekken aan.
3. Ook al heeft u weinig geld, alleen klagen helpt niet. Goede resultaten (met cijfers onderbouwd) zetten veel meer zoden aan de dijk.
4. Als u kiest voor een verslag met verkleinde letters, let dan ter wille van de leesbaarheid extra op de kwaliteit van het drukwerk en op de lay-out.

De projecten

Het was dit jaar mogelijk projektverslagen apart ter beoordeling op te sturen. 9 Organisaties hebben van die mogelijkheid gebruik gemaakt. Daarnaast kwam het voor dat een aantal projecten in het jaarverslag werd opgenomen. De Stedelijke Commissie Opbouwwerk in Den Haag deed dat heel goed. In hun verslag wordt kort en schematisch per projekt informatie gegeven over:

- de inhoud van het projekt;
- achtergrondinformatie in de vorm van een situatieschets en de ontstaansgeschiedenis;
- de organisatie en realisatie van het projekt;
- concrete voorbeelden;
- remmers en stroomversnellers;
- resultaten;
- hoe het zit met de follow-up;
- de rol van het opbouwwerk in de projecten.

Ook in Hoogezand-Sappemeer heeft men iets dergelijks gedaan. Maar omdat deze organisaties hun projektverslagen in het jaarverslag hebben opgenomen, zijn ze onder die noemer beoordeeld.

Van de 9 verslagen die als projektverslag werden ingezonden bleven er 4 over die echt het predikaat "projekt" verdienden. Daarvan waren er drie afkomstig uit Noord-Brabant en één uit Overijssel.

Het verslag uit Helmond over het werkgelegenheidsprojekt is het beste. Het is toegepaste wetenschap als het gaat om methodiekontwikkeling. Het projektverslag is met overheidsgeld opgezet, in nauwe samen-

werking tussen diverse betrokken instanties en personen. De effecten zijn indrukwekkend. De wetenschappelijke opzet van het projekt maakt echter een vergelijking met andere inzendingen oneerlijk. Het projekt van de Burgerraadsliden uit Bostel springt er als tweede uit.

Tot zover het juryrapport. ■

Energie Effectief: ondersteuning bij energiebesparing

Als u uw woonlasten eens optelt, zult u zien, dat bijna 1/3 deel ervan wordt opgeslokt door de gas- en elektriciteitsrekening. Nog meer besparen op deze kosten is vaak niet mogelijk omdat uw woning slecht geïsoleerd is of omdat de verwarming niet voldoet. Om dergelijke zaken aan te pakken is kennis nodig, die u als bewoner vaak niet in huis heeft. Energie Effectief kan die kennis leveren.

Energie Effectief is in juli 1988 ontstaan door het samengaan van de programma's "Uit de kou" van het toenmalige Energie Anders en "Aktie E" van het Centrum voor energiebesparing en schone technologie. We geven technische en voorlichtingskundige ondersteuning aan initiatieven voor energiebesparing in de bestaande woningbouw. In principe komen alle betrokkenen in de woningbouw in aanmerking voor die ondersteuning: bewoners, corporaties, gemeenten, milieu- en energie-organisaties, bewonersondersteunende organisaties e.d. De diensten van Energie Effectief zijn gratis.

Werkterrein

Energie Effectief richt zijn activiteiten op bestaande woningen. Met name in oudere woningen is veel te "verdienen". Daarbij besteden we de meeste aandacht aan concrete verbeteringsprojecten, renovatie, groot onderhoud en stadsvernieuwingprojecten. Dat zijn de situaties, waarin de betrokkenheid het grootst is en de kansen voor het treffen van energiebesparende maatregelen het gunstigst zijn.

Technische ondersteuning

Voor het besparen van energie bestaan vaak meer mogelijkheden dan u denkt. Op verzoek van bewoners maakt Energie Effectief een plan, waarin duidelijk wordt gemaakt welke maatregelen mogelijk zijn. Energie Effectief kan echter ook plannen van de verhuurder beoordelen. Belangrijke onderwerpen zijn natuurlijk isolatie en installatiesystemen. Bij die installaties hoeft

u niet alleen te denken aan traditionele individuele of blokverwarming, maar ook aan warmte-kracht-koppeling en zonne-energie. Zo onderzoeken we voor bewoners in Utrecht de mogelijkheden voor het gebruik van zonne-energie voor de verwarming van tapwater.

Ook subsidieregels en comfortaspecten als vocht in woningen zijn onderwerpen, waarover Energie Effectief advies geeft.

Voorlichting

Voorlichting is belangrijk. Vaak ontstaan misverstanden en conflicten, als huurders of verhuurders onvoldoende informatie hebben. Energie Effectief kan voorlichting over allerhande onderwerpen verzorgen.

We kunnen informatiebijeenkomsten organiseren of informatiebrochures schrijven, die onder de bewoners verspreid worden.

Ook kunnen we bewoners scholen voor het zelf geven van voorlichting. Zo hebben we onlangs in Maastricht een cursus "voorlichting" gegeven aan een aantal bewoners. Die bewoners geven nu zelf voorlichting in hun wijk.

Wie meer over Energie Effectief wil weten of een vraag heeft, kan schrijven of bellen naar een van onderstaande adressen:

Programma-coördinatie: Energie Effectief, postbus 21804, 3001 AV Rotterdam, tel. 010-4047010.

Technische ondersteuning: Centrum voor energiebesparing en schone technologie, Oude Delft 180, 2611 HH Delft, tel. 015-150150

Voorlichtingskundige ondersteuning: Communicatie- En Adviesbureau over energie en milieu, postbus 21421, 3001 AK Rotterdam, tel. 010-4046080.

*Energie Effectief
Jos Verlinden*

"Werk op het spoor"

Werkgroep '2duizend heeft een onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van benadering, toeleiding, scholing en trajectbegeleiding van langdurig werklozen in Heerlen. Het rapport "Werk op het spoor" presenteert een plan van aanpak waarin richtlijnen worden aangegeven voor een meer effectief werkloosheids- en arbeidsmarktbeleid in de komende jaren in Heerlen. Het plan van aanpak concentreert zich op een meer intensieve benadering enerzijds, gekoppeld aan een perspectiefvol aanbod anderzijds. Vanuit deze optie is gekeken naar de mate waarin betrokken instellingen hieraan invulling (kunnen) geven.

De benadering kan geïntensiveerd worden door inzet van wijkconsulenten voor de heroriënteringsgesprekken, gekoppeld aan een signaleringsnetwerk in de wijken. Dit netwerk bestaat uit sleutelfiguren uit de wijk onder coördinatie van het wijkopbouwwerk. Dit om de noodzakelijke vertrouwensrelatie te kunnen opbouwen en een lage drempel te creëren. Op stedelijk niveau worden consulenten en netwerk in de rug gesteund door contactpunten voor de arbeidsmarkt en het welzijns circuit.

Mogelijkheden om het perspectiefvol aanbod te vergroten zitten in een verbeterde aansluiting op (de vele) mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Daarnaast door het opzetten van een banenplan in de openbare sector. Financiering zal in hoofdzaak dienen te gebeuren uit terugploegvarianten. Deelname aan het maatschappelijk verkeer plus het bieden van een noodzakelijk geacht voortraject voor de arbeidsmarkt kunnen gerealiseerd worden door het vrijwilligerswerk te behouden en produktgerichte projecten op te zetten. Projecten ter verbetering van leefbaarheid in achterstandsgebieden verdienen hierbij bijzondere aandacht.

De haalbaarheid van de plannen wordt gezocht in meer intensief gebruik van doelsubsidies, gerichte samenwerking met het bedrijfsleven en een efficiënter functionerend apparaat (terugdringen van overhead). Daarvoor is slagvaardig beleid nodig van de betrokken instellingen.

In het plan van aanpak is daarvoor een model-taakverdeling gegeven. Hoewel het onderzoek betrekking heeft op de Heerlense situatie is het plan van aanpak voor een breder publiek bruikbaar.

"Werk op het spoor" is te bestellen door overmaking van f 12,50 (incl. verzendkosten) op giro 2010 t.n.v. Werkgroep '2duizend Amersfoort, o.v.v. "Werk op het Spoor".

Manifestatie Steunpunt Wonen

Het Amsterdams Steunpunt Wonen heeft op 17 december een manifestatie georganiseerd tegen de volkshuisvestingsplannen van staatssecretaris Heerma.

Volgens het Steunpunt is het, als Heerma zijn zin krijgt, binnenkort niet meer mogelijk om betaalbare woningen te bouwen of te verhuren. Wat wil Heerma zoal volgens het Steunpunt:

- 2,5 miljard bezuinigingen op de begroting van volkshuisvesting ten koste van de huurders; vrijwel alles in de nota Heerma is gericht op het stimuleren van koopwoningen
- afschaffen van de "minimaal redelijke" huur
- een jaarlijkse huurverhoging (nu steeds ongeveer 3%), hoger dan ooit
- afschaffen van de extra subsidie om de aanvangshuur van de vervangende nieuwbouw in stadsvernieuwingengebieden lager te houden
- verhogen huurprijs na groot onderhoud
- de corporaties mogen jaarlijkse huurverhoging naar eigen inzicht verdelen over hun diverse woningen. Dit heet de "huurson benadering"
- aantasten van de huurbescherming, bijvoorbeeld door de invoering van tijdelijke huurcontracten
- de nieuwbouw in de sociale huursector vermindert in 7 jaar met meer dan 60%
- grote uitverkoop van huurwoningen.

Het Steunpunt heeft van de nota "Volkshuisvesting in de jaren negentig" een samenvatting gemaakt onder de titel "Laat Heerma doorstromen".

Nadere inlichtingen: Amsterdams Steunpunt Wonen, Nieuwezijds Voorburgwal 32, 1012 RZ Amsterdam, tel. 020-5230130. ■

St. Buurteconomie brengt banenplan weer onder de aandacht

De Stichting Buurteconomie stelde vorig jaar een banenplan op dat zowel ten goede moet komen aan langdurig werklozen in Amsterdam-Noord en Oud-Oost als aan de leefbaarheid in de buurt. Het plan voorziet in ruim 300 werk- en scholingsplaatsen, voor zowel jonge als oudere werklozen, in maatschappelijk zinvolle voorzieningen en projecten. De verwachting is dat 140 van deze plaatsen na een periode van twee jaar hetzij loonvormend zijn geworden, hetzij structureel gesubsidieerd, terwijl wie actief

is in een van de overige plaatsen, dankzij scholing en werkervaring gemakkelijker zal doorstromen naar een betaalde baan. Het plan, dat wordt gesteund door de gemeente Amsterdam, het GAB en de vakbonden, werd in mei van dit jaar afgewezen door minister De Koning van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

In een brief van 16 november jl. komt de Stichting Buurteconomie weer terug bij de minister. "Wij geloven nog steeds in de werking van ons banenplan", zo stelt de Stichting. "De voortgang van het heroriënteringsgesprekken verloopt moeizaam, omdat onvoldoende werkervaringsplekken worden aangeboden. In ons plan vindt u die plekken in maatschappelijk zinvolle voorzieningen en projecten."

Met het Amsterdams Banenplan voor de Buurt zijn in totaal 10 miljoen gulden geëeid. Rekening houdend met inverdieneffecten (terugploegen van uitkeringsgelden) zijn de meerkosten voor het Rijk naar verhouding echter laag: 4 miljoen gulden. Het gevraagde budget is gebaseerd op uitbetaling van het minimumloon en gebruikmaking van bestaande plannen en middelen (IWO, Job, MOA, Wet Vermeend Moor e.d.)

In de brief aan de minister stelt de Stichting dat het geld voor werkgelegenheidsmaatregelen in 1988 voor een deel onbestede bleef. "Wij hebben een plan. Geef ons nu de mogelijkheid om vooruitlopend op een nader uit te werken regeling werkervaringsplaatsen (RW-regeling) in de (semi) collectieve en marktsector, in de vorm van een experiment aan te tonen dat het lukt om centraal op maat en met aandacht langdurig werklozen aan de slag te helpen. Continuïteit van betaald werk versterkt bovendien de voorzieningen, projecten en startende bedrijven in onze buurten."

Nadere informatie bij de St. Buurteconomie, Hagedoornplein 1b, 1031 BV Amsterdam, Greet Hettinga, tel. 020-360617 ('s woensdags). ■

Patiënten/Consumenten Platforms toenemend actief

"Het gaat goed met de patiënten/Consumenten platforms", aldus Werkgroep 2000 en het Landelijke Patiënten/Consumenten Platform n.a.v. een enquête over o.a. organisatie, financiën en activiteiten van de platforms.

In Nederland zijn momenteel 9 provinciale, 14 regionale en 8 plaatselijke patiënten/consumenten platforms actief (31 in totaal) die zich richten op voorlichting, klachtopvang en participatie namens de patiëntenorganisaties.

Sinds een twee jaar geleden gehouden enquête blijkt dat de platforms qua structuur en organisatie veel vooruitgang hebben geboekt, dat de activiteiten sterk toenemen en de financiële positie licht is verbeterd. Inmiddels hebben de platforms zich de positie verworven van behartigers van de collectieve patiëntenbelangen.

Enige feiten

- In de platforms werken vooral samen: categorale patiënten- en gehandicapten-organisaties, algemene patiëntenorganisaties, consumentenorganisaties, ouderverenigingen, patiëntenorganisaties uit de Geestelijke Gezondheidszorg en ouderorganisaties. In totaal zijn nu 600 (afdelingen van) organisaties bij de platforms aangesloten.
- Hoewel het aantal beroepskrachten toeneemt (nu zo'n 30) wordt het meeste werk gedaan door vrijwilligers.
- Vijf van de 31 platforms ontvangen (nog) in het geheel geen subsidie. De andere platforms ontvangen gemiddeld f 63.000,- subsidie per jaar. De meeste platforms weten niet zeker of zij het volgend jaar weer subsidie zullen krijgen.
- De meeste platforms komen aan het subsidie te kort en moeten zich om die reden sterk beperken in hun activiteiten.
- De platforms zijn vooral actief op het gebied van: *voorlichting en informatieverstreking* (doelgroepen: het algemeen publiek, patiënten en hun organisaties, hulpverleners en instellingen), *klachtopvang en klachtbemiddeling* en *participatie in velerlei adviescommissies, beleidsorganen, besturen, instellingscommissies etc.*

Welke resultaten boeken de platforms? Uit de enquête blijkt het volgende:

- De platforms worden in toenemende mate erkend als belangenbehartiger van de (plaatselijke of regionale of provinciale) patiëntenbeweging; de afzonderlijke patiëntenverenigingen zien de plat-

forms in toenemende mate als steunpunt en overlegpodium.

- Er wordt in de gezondheidszorgbeleid meer rekening gehouden met patiëntenbelangen, het denken wordt patiëntvriendelijker.
- Er ontstaan in tal van instellingen, in samenwerking met de platforms, klachtprocedures.
- Platforms oefenen invloed uit op de planning, spreiding en toegankelijkheid van voorzieningen.
- Individuele patiënten kunnen met hun klachten en vragen terecht bij de platforms waar men hen te woord staat en gerichte adviezen geeft.

Ondersteuning

De meeste organisaties krijgen hulp bij hun activiteiten van bijvoorbeeld provinciale ondersteuningsinstellingen, instellingen voor opbouwwerk, provinciale raden voor de volksgezondheid, instellingen voor Gezondheidsvoorlichting en -opvoeding. Bovendien worden de platforms landelijk ondersteund door Werkgroep 2000 en het Landelijk Patiënten/Consumenten Platform die in toenemende mate samenwerken. Beide organisaties geven adviezen, organiseren themadagen, verstrekken informatie en houden de platforms op de hoogte van de ontwikkelingen in de gezondheidszorg.

Het verslag van de enquête is te bestellen door overmaking van f 8,- plus f 2,50 portokosten op postbanknummer 2866061 t.n.v. Stichting Werkgroep 2000 te Utrecht o.v.v. bestelnr. 15. Telefonisch bestellen kan via het secretariaat, tel. 030-341963. ■

Onderzoek naar loonontwikkeling in een drietal beroepsgroepen 1982-1988

WAO-er komt er slecht vanaf

Twee onderzoeksinstituten hebben in opdracht van het landelijk samenwerkingsverband van WAO-platforms een vergelijking gemaakt tussen de uitkeringsontwikkeling van arbeidsongeschikten aan de ene kant (uitgevoerd door het NIMO) en de loonontwikkeling in de oorspronkelijke beroepen van arbeidsongeschikten aan de andere kant (uitgevoerd door Regio-plan). Uit het onderzoek blijkt dat de afstand tussen arbeidsongeschikten en hun nog werkende collega's veel groter is dan werd verwacht. Kreeg een metselaar die in 1982 volledig arbeidsongeschikt werd verklaard in dat jaar nog 80 % van het loon van zijn werkende collega, in 1988 is daar nog maar 60 % van overgebleven.

De vergelijking is voor drie beroepen uitgevoerd: een metselaar in de bouwnijverheid, een verkoopster bij de HEMA en een chauffeur bij het streekvervoer. In alle gevallen werd uitgegaan van een thans 35-jarige gehuwde kostwinner die voor 100% in de WAO zit. (Voor de inkomensvergelijking is dat laatste nog het meest gunstige plaatje; bij een gedeeltelijk arbeidsongeschikte loopt een vergelijking nog veel beroerder af.)

De WAO-er/metselaar komt er slecht af. In het najaar van '88 bedroeg zijn uitkering nog maar 60 % van het loon van een werkende metselaar. Wanneer hij indertijd ook nog een voormans-toeslag genoot, pakt de vergelijking nog ongunstiger uit: hij heeft nog maar 56 % van het inkomen van zijn werkende oud-collega.

Ook voor de buschauffeur van het streekvervoer is in 1988 nog maar 60 % overgebleven van zijn oorspronkelijk bijna 80 % hoge uitkering.

De HEMA-verkoopster komt er relatief goed vanaf. Zij ging van 82 % uitkering in 1982 terug naar 78 % van het thans geldende loon. Zij zat echter van meet af aan onder het minimum-inkomen. In dat geval gaat ook het gezinsinkomen een rol spelen. Het inkomen van partner (niet-kostwinner) en huisgenoten kunnen invloed hebben op haar uitkering, zij moet een beroep doen op de zgn. "Toeslagenwet" en veel meer dan bij de anderen wordt haar privé-leven een zaak voor de uitvoeringsorganen van de sociale zekerheid.

De resultaten van het onderzoek werden gepresenteerd op de landelijke conferentie "Arbeidsongeschikten-perspectief '92", waarover elders in deze M.O. een verslag is opgenomen.

*Nadere informatie bij het LSV/WAO,
Pr. Mauritslaan 26, 2582 LS Den Haag,
tel. 070-521354.*

Campagne tegen het verval van een na-oorlogse woonwijk

Kenniet bestaat niet

Het Rotterdams Instituut Bewonersondersteuning (RIO) heeft de 1e publikatie in een reeks praktijkbeschrijvingen uitgebracht onder het motto: hoe zet je als opbouwwerker een probleem om in een georganiseerd initiatief.

"Kenniet bestaat niet" is het nuchtere, maar niettemin zeer inspirerende verslag van Ton Huiskens over zijn aanpak van problemen in Nieuw-Engeland, een buurt uit de beginjaren '50 in de Rotterdamse wijk Hoogvliet. Een buurt met veel leegstand

(men overwoog te slopen), vandalisme, wanbewoning en onveiligheid.

Ton Huiskens begint zijn verslag met een wandeling door de mistroostig stemmende wijk en eindigt ermee dat Nieuw Engeland een "gewone buurt" aan het worden is. Daartussen in valt te lezen hoe hij samen met Ad Simons, collega-opbouwwerker, een proces in gang wist te zetten, waarbij een prima bewonersorganisatie tot stand kwam, het sociale verval werd gekeerd en een begin werd gemaakt met een beter sociaal beheer van de wijk. Elementen uit de campagne-aanpak die in het verslag de revue passeren, zijn o.a.:

- de positieve kanten van de buurt
- het relativeren van organisatievormen
- het opbouwen van sfeer
- een leus, een krant, een kaderblad
- een buurtbijeenkomst, straatbijeenkomsten
- actieplan en grote buurtvergadering
- buurtfestival
- onderhandelingen.

Eén van de fraaie voorbeelden van het omkeerproces (elke zwakke kant heeft z'n sterke tegenpool) dat in "Kenniet bestaat niet" wordt beschreven, is de vondst om Nieuw Engeland het wereldrecord "nationaliteiten per buurt" (34) te laten vestigen, erkend door het Guinness Book of Records. Ton Huiskens hierover: "Het wereldrecord werd een kapstok voor een project binnen de school. Met het geld dat wij voor de festivalvoorbereiding kregen werd een prachtig onderwijsproject opgezet. Alle landen van herkomst werden in triplex uitgezaagd. Door de kinderen werd de hoofdstad er op getekend en de plaats waar zij vandaan kwamen, soms compleet met een fotootje van de hele familie en verhalen over waar de mensen vroeger woonden. De vlaggen van de landen werden geschilderd. De school werd tijdens de projectweek omgebouwd tot een landentoonstelling.

Op de avond waarop de wijkagent, als officiaal, vaststelde hoeveel nationaliteiten er in de buurt woonden, werd een lint gevormd tussen de school en de festivaltent. Daarlangs stonden de borden van alle landen, kinderen met vlaggen en met soms geheel originele kleding. Zo trokken we met een stoet ouders, buurtbewoners van de school, de verschillende landen langs. Er was 's avonds een internationaal kinderfestival en de officiële uitreiking van de wereldrecordbeker van Eurocup formaat.

...Nieuw Engeland had opnieuw de zaak omgedraaid. Wie durft de mensen uit Nieuw Engeland nog te beschrijven als "sociaal probleem"?"

"Kenniet bestaat niet"; Opbouwwerk-in-uitvoering nr. 1, redactie Anne van Veen, uitgave: RIO, Kortenaerstraat 1, 3012 VB Rotterdam. tel. 010-4110333.

Inhoudsopgave 1988

Het eerste getal verwijst naar het nummer van M.O., het tweede naar het paginacijfer.

Informatie

- Wijkgerichte aanpak van werkloosheid	61 - 3
- LSA onderzoekt gevolgen van tripartisering	61 - 12
- LSA-berichten	61 - 12
- Vrijwilligerswerk en onkostenvergoedingen	61 - 22
- "Arbeidsongeschikten en maatschappelijke activiteiten	61 - 24
- Maatschappelijk actief als WAO-er, een hele belasting	61 - 26
- Bijstand: geen maatwerk voor de maatschappelijk actieve uitkeringsgerechtigden	61 - 28
- Kerken en de WAO-beweging	61 - 30
- Aktieve WAO-kaders sinds jaar "verzekerd"	61 - 31
- Buurtpreventie als middel voor een leefbare buurt	63 - 3
- Bundeling van woonbelangen in Amsterdam	63 - 4
- Oprichting landelijk samenwerkingsverband bouw bureaus	63 - 5
- Nieuw instituut bewonersondersteuning in Rotterdam	63 - 5
- Studiekringen van en voor ouderen	63 - 7
- Informatienetwerk: goedkoper op aan te sluiten	63 - 8
- Leeuwarder opbouwwerk, na 21 jarig bestaan: feestje en nieuw beleid	63 - 12
- Het ontwerpen van bestaande wijken, een uitdaging	63 - 17
- "Sotel-bedrijven", een initiatief met perspectief	63 - 19
- Honderd maal sectie samenlevingsopbouw	63 - 22
- Veel publiciteit over Sotelvoorstellen	65 - 4
- Ontwikkelingen rond de Welzijns-CAO	65 - 4
- EEG propageert Werk en Welzijn	65 - 5
- Toetsing jaarverslagen uitgebreid met projectverslagen	65 - 6
- Afscheid Ir. Maarten Snel	65 - 7
- Benoeming in automatiseringsproject	65 - 8
- LSV/WAO pakt verhaalsrecht aan	65 - 9
- Stand herstructurering landelijke organisaties	65 - 10
- Nationale Straatspeeldag	65 - 15
- Budgetadvisering met de computer	65 - 20
- Nationale renovatie prijs 1987 en 1988	66 - 6
- Traditioneel en nieuw vrijwilligerswerk basis van opbouwwerk	66 - 20

- Consulentenschap Samenlevingsopbouw	69 - 3
- Het belang van een aanvullende voorziening voor opbouwwerk	69 - 3
- Taakstelling van het Consulentenschap	69 - 4
- De opzet van het Consulentenschap	69 - 5
- Inschrijving als consulent	69 - 7
- Verhouding Consulentenschap met reguliere opbouwwerkinstellingen	69 - 8
- Dienstverlening	69 - 9
- Organisatie en bureau Consulentenschap	69 - 10
- Kent Amsterdam nog opbouwwerk?	69 - 11
- Hoogleraarschap opbouwwerk positief onthaald	69 - 17
- Installatie curatorium bijzondere leerstoel opbouwwerk	69 - 18
- Public Private Partnerships toenemend in de belangstelling	69 - 22
- Bladspiegel nummer 1 is uit	69 - 20
- Experimentenbeurs na-oorlogse wijken	69 - 27
- Eindrapport panel jaarverslag in het opbouwwerk 1988	71 - 20
- Arbeidsongeschikten-perspectief '92	71 - 10
- Waarderingsplatform door LSV/WAO uitgereikt aan Joop Mantel	71 - 11
- Projekt Kommunikatie	71 - 6
- Woonwagenprojekt Amstelveen	71 - 14
- Energie Effectief: ondersteuning bij energiebesparing	71 - 22
- St. Buurteconomie brengt banenplan onder de aandacht	71 - 24
- Patiënten/consumentenplatforms toenemend actief	71 - 25

Publicaties

- Methodiek, een nieuwe weg?	61 - 3
- Onderzoeksverslag "Na wonen, nu werken"	61 - 4
- Brochure over sociale veiligheid	61 - 4
- Buren van buiten	61 - 8
- Inventarisatie van PCG-beleid Amsterdam	61 - 11
- Gezondheidsrisico's bij bodemverontreiniging	61 - 11
- Ruilen in straat, buurt en stad	61 - 11
- Conferentieverlag Maatwerk	61 - 12
- Voorwaarden van vrijwilligerswerk vaak onvriendelijk	61 - 22
- Brochure over verzekeringen	61 - 32
- Buurt-, bouw- en onderhoudsproject in Deventer	63 - 6
- Onderzoeksrapport "Zelf lokale t.v. programma's maken"	63 - 9
- Naar een leefbare buurt	63 - 23
- Wijkgerichte aanpak werkloosheid	63 - 26
- LSA-Berichten, nr. 1	65 - 8
- Samenwerking beroepskrachten en vrijwilligers	65 - 10

- Keukenroman over rechten van huurder 65 - 15
- Migranten, stadsvernieuwing en opbouwwerk 65 - 18
- Brochures onderwijsvoorrang 65 - 20
- Bestuurswerk voor vrijwilligers 65 - 20
- Handboek leefbaarheid kleine dorpen 65 - 21
- Gemeentelijk belang bij opbouwwerk 65 - 24
- Wijkanalyse in Assen en Arnhem 66 - 19
- Over leven op gif 66 - 19
- Handleiding lezersonderzoek 66 - 19
- Feminisering van de armoede 66 - 24
- Veilige schoolomgeving 66 - 25
- Nieuwe uitgaven VVN 66 - 26
- Flexibele woningbouw 71 - 5
- Overzicht financiële regelingen voor jongeren 71 - 9
- Thuiswerk-wijzer 71 - 19
- Vandalisme-preventie in de praktijk 71 - 4
- Baanloosheid en gezondheidszorg 71 - 5
- Campagne tegen het verval van een na-oorlogse woonwijk; "Kenniet bestaat niet" 71 - 26

Cursussen/bijeenkomsten

- De toekomst van de jongeren-huisvesting 61 - 4
- Studiedag over woonruimte-verdeling 63 - 23
- Conferenties belangen-organisaties en regionale omroep 63 - 24
- Post HBO-cursus leidinggeven 65 - 7
- Landelijke PCG-studiedag 65 - 8
- LSA Organiseert Open Bewonersdag 65 - 8
- Kwaliteit bij woningverbetering 65 - 15
- "Opbouwwerk, een marktprincipe" 65 - 16
- Een kort geding, een verrijking voor het opbouwwerk? 66 - 7
- Vrouwen en armoede 69 - 10
- Ledenvergaderingen ABVA-KABO 69 - 21
- Werkconferentie op 13 januari 1989 te Rotterdam 71 - 3
- Derde panel jaarverslagen in Uden 71 - 13
- Manifestatie Steunpunt Wonen 71 - 24

Onderzoek

- "Wonen (z)onder invloed" 61 - 5
- Trends '88 61 - 15
- Maatschappelijk actief zijn dure aangelegenheid 61 - 21

- Betrokken belangen 63 - 10
- Opbouwwerk 1988: veel werk, weinig middelen 65 - 3
- De toekomst van het opbouwwerk 66 - 30
- Werkloosheidsbeleid en werkprojecten 69 - 25
- Werk op het spoor 71 - 23
- Onderzoek naar loonontwikkeling in een 3-tal beroepsgroepen 1982-1988; WAO-er komt er slecht vanaf 71 - 25

Opinie

- Heroriënteringsgesprekken 61 - 9
- Opbouwwerk: perspectieven in organisatie en aanpak 65 - 21
- De milieubeweging: partner of rivaal van opbouwwerk 66 - 3
- De 0-de lijn en de verantwoordelijke samenleving 66 - 9
- Profilering aanbod opbouwwerk 66 - 27
- De milieubeweging als partner 71 - 11

Katern

- Trends'87 Bewonersgroepen in de pers 61 - 13
- Met beide benen op de grond, interview met opbouwwerkers in Huizen 63 - 13
- "Meer misbruik van de media maken", relatie tussen regionale omroep en belangenorganisaties 65 - 11
- Panel Toetsing Jaarverslagen in het opbouwwerk 66 - 15
- Kleed u zich maar even uit, wao-platforms registreren de gevolgen van de stelselherziening 69 - 13

Themanummers

- Het opbouwwerk door een gemeentelijke bril bekeken nummer 62
- De buurt-, wijk- en dorpskrant in Nederland nummer 64
- Opbouwwerk in Vlaanderen nummer 67
- PCG werkt, een tussenstand nummer 68
- Opbouwwerk op de grens van de jaren negentig nummer 70